

HASAN
ÂLİ
YÜCEL
KLASİKLER
DİZİSİ

CCCXLIX

GEORG BÜCHNER

DANTON'UN ÖLÜMÜ

GEORG BÜCHNER

DANTON'UN
ÖLÜMÜ

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN: MUSTAFA TÜZEL

TÜRKİYE BANKASI

Kültür Yayınları

II.
BASIM

Genel Yayın: 4459

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüphanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüphanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamayacaktır.

23 Haziran 1941
Maarif Vekili
Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

GEORG BÜCHNER
DANTON'UN ÖLÜMÜ

ÖZGÜN ADI
DANTONS TOD

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN
MUSTAFA TÜZEL

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2016
Sertifika No: 40077

EDİTÖR
ALİ ALKAN İNAL

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
NEBİYE ÇAVUŞ

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM, NİSAN 2019, İSTANBUL
II. BASIM, ŞUBAT 2021, İSTANBUL

ISBN 978-605-295-782-0 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
AYHAN MATBAASI
MAHMUTBEY MAH. 2622. SOK. NO: 6 / 31
BAĞCILAR İSTANBUL
Tel (0212) 445 32 38 Faks: (0212) 445 05 63
Sertifika No: 44871

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında
gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla
çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr

GEORG BÜCHNER

DANTON'UN ÖLÜMÜ

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN:
MUSTAFA TÜZEL

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

Kişiler

GEORG DANTON LEGENDRE CAMILLE DESMOULINS HÉRAULT-SÉCHELLES LACROIX PHILIPPEAU FABRE d'ÉGLANTINE MERCIER THOMAS PAYNE	}	Ulusal Meclis Delegeleri
ROBESPIERRE ST. JUST BARRÈRE COLLOT d'HERBOIS BILLAUD-VARNNES	}	Selamet Komitesi Üyeleri
CHAUMETTE DILLON FOUQUIER-TINVILLE		Komün Başsavcısı Bir general Kamu Savcısı
AMAR VOULAND	}	Güvenlik Komitesi Üyeleri
HERMAN DUMAS	}	Devrim Mahkemesi Başkanları

PARIS		Danton'un bir dostu
SIMON		Suflör
SIMON'UN EŞİ		
LAFLOTTE		
JULIE		Danton'un karısı
LUCILE		C. Desmoulins'in karısı
ROSALIE	}	Yosmalar
ADELAIDE		
MARION		

Kumar masasındaki kadınlar, gezinti yapan erkekler, kadınlar, Eugenie ve genç adam, yurttaşlar, burjuva askerleri, Lyonlu ve diğer delegeler, Jakobenler, Jakoben Kulübü'nün başkanı, Ulusal Meclis başkanı, gardiyan, cellatlar, arabacılar, halktan erkek ve kadınlar, yosmalar, panayır şarkıcıları, dilenciler ve diğerleri.

I. Perde

[I.1]¹

*Hérault-Séchelles, kumar masasında birkaç hanımefendi,
Danton, Julie biraz ötede, Danton Julie'nin ayaklarının
ucundaki bir iskemlede.*

DANTON

Şu güzel hanıma bak, nasıl da kibarca dağıtıyor kartları!
Hakikaten anlıyor bu işten, diyorlar ki kocasına hep ku-
payı, başka adamlara da karoyu verirmiş.² – Siz adamı
bir yalana bile âşık edersiniz.

JULIE

Bana güveniyor musun?

DANTON

Ne bileyim? Birbirimizi çok az tanıyoruz. Derilerimiz
kalındır, ellerimizi birbirimize uzatırız, ama nafile bir ça-
badır bu, yalnızca birbirimizin kaba derisine sürtünürüz,
– çok yalnızız biz.

JULIE

Beni tanıyorsun Danton.

1 Oyunun özgün metninde sahne numaraları belirtilmemiştir ve sahnelerin farklı sıralandığı, bazılarının yer almadığı değişik versiyonlar mevcuttur. Bu çeviride www.zeno.org sitesinde yer alan metindeki sıralama esas alınmıştır. Sahne numaraları okuyucuya kolaylık olsun diye konulmuştur.

2 Burada kupa sevgiyi, karo ise cinsel bir çağrışımla şehveti simgeliyor.

DANTON

Evet, tanımak dedikleri buysa. Koyu renk gözlerin ve bukleli saçların var, tenin hassas ve bana sevgili Georg diyorsun. Peki –

(Kadının alnını ve gözlerini işaret eder.)

Ya şu? Onun ardında ne var? Birbirini tanımak mı? Kafatasımızı kırıp açmamız ve düşüncelerimizi beyin kıvrımlarından söküp almamız gerekir bunun için.

BİR HANIM

(Hérault'a.)

Parmaklarınızla ne yapmak istiyorsunuz?

HÉRAULT

Hiçbir şey!

HANIM

Parmaklarınızla o işareti yapmayın, bakamıyorum.

HÉRAULT

Bakın, bu şeyin tamamen kendine özgü bir fizyonomisi var. –

DANTON

Hayır Julie, mezar gibi seviyorum seni.

JULIE

(Başını çevirerek.)

Aman!

DANTON

Dinle bir ama! İnsanlar mezarda huzur var diyorlar, mezarla huzur aynı şeymiş. Bu doğruysa senin kucağında zaten toprağın altındayım. Tatlı mezar seni, dudakların ölüm çanları, senin sesin benim cenaze törenim, göğsün benim mezar tümseğim ve kalbin benim tabutum.

HANIM

Kaybettim!

HÉRAULT

Bir aşk macerasıydı bu, hepsi gibi bu da paraya mal oldu.

HANIM

O zaman siz aşkınızı sağır ve dilsiz biri gibi parmak işaretleriyle ilan ettiniz.

HÉRAULT

Neden olmasın ki? Hatta en kolay onların anladığı bile söylenebilir. Bir aşkı kız kartıyla hazırladım, parmaklarım örümceklere dönüşmüş valelerdi, siz Madam, bir periydiniz; ama işler kötü gitti, kız hep hamile kaldı, dakika başı bir oğlan doğurdu. Kızıma böyle bir oyunu oynatmam, baylar ve bayanlar edepsizce birbirlerinin üstüne çıkıyorlar, hemen ardından oğlanlar geliyor.

(*Camille Desmoulins ve Philippeau girer.*)

HÉRAULT

Philippeau, gözlerin niye donuk öyle? Kırmızı kaskette³ bir delik mi açtın, kutsal Jacob suratını mı astı? Giyotin çalışırken yağmur mu yağdı, yoksa yerin kötüydü de göremedin mi?

CAMILLE

Sokrates'in taklidini yapıyorsun. Bu ilahi adamın bir gün kederli ve bezgin bulduğu Alkibiades'e ne sorduğunu da biliyor musun? Savaş alanında kalkanını mı düşürdün, koşu yarışında ya da kılıç dövüşünde yenildin mi? Yoksa başka birisi senden daha mı iyi şarkı söyledi ya da sitar çaldı? Nasıl da klasik cumhuriyetçiler! Bunların karşısına bir de bizim giyotin romantizmimizi koy!

PHILIPPEAU

Bugün yine yirmi kurban var. Yanılmıştık, Hebertistler sırf yeterince sistematik davranmadıkları için darağacına gönderilmişlerdi, belki de Dezemvirn⁴ sadece bir hafta boyunca kendilerinden daha fazla korkulan birileri olursa kaybedeceğine inandığı için.

3 Kırmızı kasket Jakobenlerin simgesidir.

4 On kişiden oluşan Kamu Selamet Komitesi.

HÉRAULT

Bizi Antediluvya⁵ yapmak istiyorlar. Arraslı avukat bizim için Cenevrelî saatçinin mekanîğine göre kafa kundağı, okul sıraları ve bir Tanrı baba icat etsin diye. Hepimiz yeniden dört ayak üzerinde yürüseydik, St. Just'ın hiç itirazı olmazdı buna.

PHILIPPEAU

Bu amaçla Marat'nın hesabına birkaç sıfır daha eklemekten hiç çekinmeyeceklerdir. Daha ne kadar yeni doğmuş çocuklar gibi pis ve kanlı olacağız, daha ne kadar tabutlardan beşiklerimiz olacak ve kellelerle oynayacağız? İleri gitmeliyiz. Af komisyonu kurulmalı, Meclis'ten atılan delegeler yeniden alınmalı.

HÉRAULT

Devrim yeniden örgütlenme aşamasına ulaştı. – Devrimin sona ermesi ve cumhuriyetin başlaması gerekiyor. – Devletimizin temel ilkelerinde ödevin yerini hakkın, erdemın yerını refahın ve cezanın yerını meşru müdafaanın alması gerekiyor. Herkes kendini gerçekleştirebilmeli ve kendi doğasını yaşayabilmelidir. Akıllı ya da akılsız, eğitilmiş ya da eğitimsiz, iyi ya da kötü olsun, devleti hiç ilgilendirmez bu. Hepimiz birer deliyiz, hiç kimsenin kendi deliliğini bir başkasına dayatma hakkı yoktur. – Herkes kendi tarzınca keyif alabilmelidir, ama hiç kimse bir başkasına zarar verecek şekilde ya da onun kendine özgü zevkini bozacak şekilde keyif alamaz.

CAMILLE

Devletin biçimi halkın bedenini sıkı sıkıya saran saydam bir örtü gibi olmalıdır. Damarların her kabarıışı, kasların her geriliışı, kırıışlerin her seğıriışı burada ifadesini bulmalıdır. Şekli güzel ya da çirkin olabilir, her şeyden önce, olduğu gibi olma hakkı vardır, bizim ona keyfimize göre bir etek biçme hakkımız yok. Bir tanecik günahkâr kadınınızın, Fransa'nın çıplak omuzlarına bir rahibe örtüsü

5 J. J. Rousseau'nun "doğal insan"ı kastediliyor.

atmak isteyenlerin parmaklarını kırarız. – Çıplak tanrıçalar, Bakkhalar,⁶ olimpik oyunlar ve melodik dudaklar istiyoruz biz: Ah uzuvları çözen muzır aşk! – Romalıların bir köşede oturup şalgam pişirmelerine engel olmayacağız, ama onlar da bize daha fazla gladyatör oyunu sergilemeye kalkmasınlar. – Cumhuriyetin kapısında, Aziz Marat ve Chalier değil, tanrısal Epikür ve güzel kalçalı Venüs bekçi durmalı. – Danton, Meclis'e sen saldıracaksın.

DANTON

Ben saldıracığım, sen saldıracaksın, o saldıracak. O vakte kadar yaşarsak der yaşlı kadınlar. Bir saat sonra altmış dakika geçmiş olacak. Değil mi delikanlı?

CAMILLE

Bu da ne demek? Tabii ki öyle.

DANTON

Ah, her şey tabii ki öyle. Peki bütün bu güzel şeyleri kim harekete geçirecek?

PHILIPPEAU

Bizler ve erdemli insanlar.

DANTON

Aradaki “ve” çok uzun bir sözcük, biraz uzak tutuyor bizi birbirimizden, mesafe uzun, biz bir araya gelene kadar dürüstlüğün soluğu kesilir. Hem öyle olsa bile! – erdemli insanlara borç verirsin, onlara vaftiz babası olursun ve kızını onlarla evlendirirsin, ama hepsi bu!

CAMILLE

Madem bunu biliyordun, neden mücadeleye giriştin?

DANTON

İnsanlardan hoşlanmıyordum. Böyle yayılarak oturan Catoları⁷ gördükçe bir tekme atasım geliyordu. Ne yapayım, huyum bu.

(Ayağa kalkar.)

6 Dionysos'un müritleri.

7 Cumhuriyetçi Genç Cato (MÖ 95-46).

JULIE

Gidiyor musun?

DANTON

(*Julie'ye.*)

Gitmem gerek, politikalarıyla beni hâlâ sinirlendiriyorlar.

(*Dışarı çıkarken.*)

Kapı aralığında bir kehanette bulunayım: Özgürlük heykeli henüz kalıbına dökülmedi, fırın yanıyor, hepimiz parmaklarımızı yakabiliriz bu arada.

(*Çıkar.*)

CAMILLE

Bırakın onu! Harekete geçildiğinde katılmayacağını mı sanıyorsunuz?

HÉRAULT

Hayır, ama sırf vakit geçirmek için, satranç oynar gibi.

[I.2]

Bir sokak.

Simon, karısı.

SIMON

(*Karısına vurur.*)

Seni muhabbet tellalı, muşmula suratlı frengi hapı, kurtlu günah elması!

KARISI

Yardım edin, imdat!

(*Biri gelir.*)

İNSANLAR

(*Koşarlar.*)

Ayırın onları, ayırın onları!

SIMON

Hayır, bırakın beni Romalılar, parçalayacağım bu iskeleti! Seni Vesta rahibesi!⁸

8 Vesta, Roma ocak ateşi tanrıçası. Vesta rahibeleri tapındaki ateşin hiç sönmemesinden sorumluydular. Devlet başkanıyla evlenip ömür boyu bâkir yaşamak zorundaydılar. Büchner burada sözcüğü tam tersi anlamda, yani bir fahişe anlamında kullanıyor.

KARISI

Ben, Vesta rahibesi mi? Yok, daha neler!

SIMON

Sırtından elbiseni yırtıp alacağım,
Çırılçıplak güneşe atacağım leşini.
Seni orospu, bedeninin her kırıışığında zina izi var.
(Onları birbirlerinden ayırırlar.)

BİRİNCİ YURTTAŞ

Ne oluyor?

SIMON

Genç kız nerede? Söyle! Yok, böyle diyemem. Kız çocuk!
Hayır, bu da değil; kadın, karı! Bu da değil, bu da! Artık
bir isimden ibaret! Ah boğuyor beni! Nefesim kalmadı
buna.

İKİNCİ YURTTAŞ

Böylesi iyi, yoksa o isim içki kokacaktı.

SIMON

Yaşlı Virginius,⁹ ört kel kafanı. Utanç kargası durmuş
yukarıda, senin gözlerini kolluyor. Bana bir bıçak verin
Romalılar!
(Yere çöker.)

KARISI

Ah, genellikle efendi adamdır, gel gör ki fazlasını kaldı-
rmıyor. Şnaps hemen bir bacak takıyor ona.

İKİNCİ YURTTAŞ

O zaman üç bacakla mı yürüyor?

KARISI

Hayır, düşüyor.

İKİNCİ YURTTAŞ

Doğru, üç bacakla yürüyor ve sonra düşüyor üçüncü ba-
cağının üstüne, sonra üçüncü bacak da düşüyor.

SIMON

Kalbimdeki en sıcak kanı içen vampir dilisin sen.

9 İktidar düşkününü konsül Appius Claudius'a yâr olmasın diye öz kızını bı-
çaklayan yoksul ve saygın bir Romalı.

KARISI

Bırakın onu, hep bu saatlerde duygulanır, sonunda sakinleşecektir.

BİRİNCİ YURTTAŞ

Neyi var peki?

KARISI

Bakın, ben orada taşın üstünde güneşte oturmuş ısınyordum, anlıyor musunuz, çünkü odunumuz yok, anlıyor musunuz?

İKİNCİ YURTTAŞ

O zaman kocanı burnundan yakala.

KARISI

... kızım da aşağıya indi, şu köşenin ardına, iyi bir kızdır, anne babasını besliyor.

SIMON

Hah, işte itiraf ediyor!

KARISI

Sen Judas, genç beyler onun önünde pantolonlarını indirmeselerdi, yukarı çekebilecek bir çift pantolonun olacak mıydı? Seni konyak fıçısı, çeşme kurduğunda susuzluktan ölmek istiyorsun ha? – Tüm uzuvlarımızla çalışıyoruz da neden bununla çalışmayalım; onu dünyaya getirirken annesi bu uzvunu çalıştırmıştı ve acı çekmişti; kız da annesi için aynı uzvunu kullanamaz mı ha? Bu sırada kız da acı çeker mi ha? Seni sersem!

SIMON

Ha, Lucretia!¹⁰ Bıçak, bir bıçak verin bana Romalılar!

Ha, Appius Claudius!

BİRİNCİ YURTTAŞ

Evet, bir bıçak, ama zavallı yosma için değil! Ne yaptı ki o? Hiçbir şey! Fuhuş yapan ve dilenen onun açlığı. Bir bıçak, kadınlarımızın ve kızlarımızın etlerine para sayanlar

¹⁰ Roma kralı Tarquinius'un oğlu tarafından tecavüze uğradıktan sonra intihar etmişti.

için! Vay hâline halkın kızlarıyla fuhuş yapanların! Sizin karnınız gurulduyor, onların karnında hazımsızlık var; sizin ceketleriniz delik, onların paltoları sıcak; sizin elleriniz nasırlı, onların elleri pamuk gibi. Yani siz çalışıyorsunuz ve onlar hiçbir şey yapmıyor; yani siz kazandınız ve onlar çaldılar; o hâlde, çalınmış mülkiyetinizden birkaç kuruşu geri almak isterseniz, fuhuş yapmak ve dilenmek zorundasınız, demek ki onlar dolandırıcıdır, gebertmeli onları.

ÜÇÜNCÜ YURTTAŞ

Bizden emdikleri kandan başkası dolaşmıyor damarlarında. Dediler ki bize: Aristokratları gebertin, kurttur onlar! Aristokratları sokak lambalarına astık. Dediler ki kralın vetosu¹¹ ekmeğinizi kemiriyor, onu da yok ettik. Jironenler sizi açlıktan öldürüyor dediler, Jironenleri giyotine yatırdık. Ama onlar ölüleri soydular, biz yine yalınayak dolaşıyoruz ve donuyoruz. Onların baldırlarındaki derileri yüzüp kendimize pantolon yapmak istiyoruz, yağlarını çıkartıp çorbamıza koymak istiyoruz. Haydi! Ceketinde delik olmayanları gebertelim!

BİRİNCİ YURTTAŞ

Okuyup yazabilenleri gebertelim!

İKİNCİ YURTTAŞ

Çalım satarak yürüyenleri gebertelim!

HEPSİ

(Bağırıyorlar.)

Gebertelim, gebertelim!

(Birkaçı genç bir insanı yanlarında sürükler.)

BAZI SESLER

Mendili var! Bir Aristokrat! Lamba direğine! Lamba direğine!

İKİNCİ YURTTAŞ

Ne? Eliyle yere sümkürmüyor mu? Lamba direğine!

(Bir sokak lambasının direğini aşağı doğru eğerler.)

¹¹ Kral kastediliyor. 3. 10. 1791 Anayasası'ndan sonra kralın kanunları veto etme hakkı vardı.

GENÇ ADAM

Yapmayın beyler!

İKİNCİ YURTTAŞ

Burada beyler yok. Lamba direğine!

BİRKAÇI

(*Şarkı söyler.*)

Şu toprakta yatanlar,

Solucanların yedikleri.

Mezarda çürümektense

Havada sallanmak daha iyi!

GENÇ ADAM

Merhamet!

ÜÇÜNCÜ YURTTAŞ

Sadece boynunda bir urgan numarası göstereceğiz! Sadece bir saniye, biz sizden daha merhametliyiz. Bizim hayatımız çalışarak ölmek, altmış yıl asılı kalıp çırpınıyoruz ipin ucunda, ama kesip kurtulacağız ondan. – Lamba direğine!

GENÇ ADAM

Bana sorarsanız, bu yüzden bir metelik göreceğiniz yok!

ÇEVREDEKİLER

Bravo, bravo!

BİRKAÇ SES

Bırakın gitsin!

(*Kaçıp gider.*)

(*Robespierre, kadınlar ve baldırı çıplaklar¹² eşliğinde sahneye girer.*)

ROBESPIERRE

Ne oluyor burada yurttaşlar?

ÜÇÜNCÜ YURTTAŞ

Ne olsun? Ağustos ve Eylül’de akan birkaç damla kan halkın yanaklarını kıpkırmızı yapmadı. Giyotin yavaş işliyor. Bir sağanak gerek bize.

¹² “Sansculottes”. Dönemin soylu modası diz altında biten ve çorapla tamamlanan dar pantolon “culotte” yerine uzun pantolon giydiği için “külotsuzlar” denilen devrimci yoksul kesim.

BİRİNCİ YURTTAŞ

Karılarımız ve çocuklarımız ekmek diye bağıyor, onları aristokratların etiyle beslemek istiyoruz. Hah! Ceketinde delik olmayanı gebertelim!

HEPSİ

Gebertelim! Gebertelim!

ROBESPIERRE

Kanun namına!

BİRİNCİ YURTTAŞ

Kanun nedir?

ROBESPIERRE

Halkın isteği.

BİRİNCİ YURTTAŞ

Biz halkız ve kanunlar olmasın istiyoruz, o hâlde bu istek kanundur, yani kanun namına artık kanunlar yok, o hâlde gebertelim!

BİRKAÇ SES

Aristides'i¹³ dinleyin, dürüst adamı.

BİR KADIN

Mesih'i dinleyin, seçmek ve yargılamak için gönderileni; kötülere kılıcının keskin yanıyla vuracak. Gözleri seçen gözlerdir, elleri de yargılayan eller!

ROBESPIERRE

Ey yoksul, erdemli halk! Görevini yapıyorsun, düşmanlarını kurban ediyorsun. Halk, sen büyüksün. Yıldırımlar ve gök gürültüleriyle açığa vuruyorsun kendini. Ey halk, vuruşların kendi bedenini yaralamamalı; öfkenle kendi kendini öldürüyorsun. Yalnızca kendi gücünle alt edilebilirsin, düşmanların biliyor bunu. Yasa koyucuların gözü senin üstünde, ellerini yönlendirecekler; onların gözü hiç yanılmaz, senin ellerinden kaçılmaz. Gelin Jakobenlere katılın. Kardeşleriniz size kucak açıyor, düşmanlarımızı kanla yargılayacağız.

13 Adil oluşu ve kendi çıkarlarını düşünmeyişiyle ünlü Attikalı komutan.

BİRÇOK SES

Jakobenlere! Yaşasın Robespierre!

(*Hepsi çıkar.*)

SIMON

Vah bana, terk edildim!

(*Doğrulamaya çalışır.*)

KARISI

Haydi!

(*Adama destek olur.*)

SIMON

Ah Baukis'im benim,¹⁴ utanca boğuyorsun beni.¹⁵

KARISI

Haydi kalk!

SIMON

Sırtını mı dönüyorsun? Beni affedebilir misin Porcia?¹⁶

Vurdum mu sana? Benim elim değildi vuran, kolum değil, deliliğim vurdu sana.

Deliliği düşmanıdır zavallı Hamlet'in.

Hamlet yapmadı bunu, Hamlet inkâr ediyor.

Kızımız nerede, nerede benim minik güneşim?

KARISI

Orada, köşenin ardında.

SIMON

Gel benim erdemli karıcığım, gidelim onun yanına.

(*İkisi de çıkar.*)

14 Yunan mitolojisinde iyi kalpli yoksul Philemon ve dindar karısı Baukis'in aşkı sonsuz aşkın simgesidir.

15 Özgün metindeki "başıma kömür yığıyorsun" anlamına gelen "du sammelst Kohlen auf mein Haupt" ifadesi Alman dilinde kötülük yapana iyilikle karşılık vererek onu utandırmak anlamında yerleşmiştir. Deyimin kaynağı *Kitab-ı Mukaddes*, Süleyman'ın Özdeyişleri 25:22, "Bunu yapmakla onu utanca boğarsın": İbranice "Başına kor yığarsın."

16 Cumhuriyet girişimlerinin başarısızlığa uğraması üzerine intihar eden Romalı kadın. Sadık bir eşi ve inanmış bir Cumhuriyetçiyi simgeliyor.

*Jakobenler Kulübü***BİR LYONLU**

Lyonlu kardeşleriniz göğsünüzdeki acı sıkıntıyı dağıtmak için bizi gönderdiler. Ronsin'i giyotine götüren at arabası özgürlüğün cenaze arabası mıydı bilmiyoruz; ama o günden beri Chalier'in katillerinin sanki kendileri mezara hiç girmeyeceklermiş gibi, yeniden yere sağlam bastıklarını biliyoruz. Lyon'un Fransa toprağında hainlerin¹⁷ kemikleriyle örtülmesi gereken bir leke olduğunu unuttunuz mu? Bu krallar orospusunun¹⁸ cüzzamını yalnızca Rhone Nehri'nin suyunda yıkayabildiğini unuttunuz mu? Bu devrimci ırmağın Pitt'in Akdeniz'deki donanmalarını, aristokratların cesetleri üzerinde karaya oturmak zorunda bıraktığını unuttunuz mu? Sizin merhametiniz devrimi öldürüyor. Bir aristokratın nefes alıp veriş devrimin can çekişme hırıltısıdır. Yalnızca bir korkak devrim için ölür, bir Jakoben devrim için öldürür. Bilesiniz ki sizde 10 Ağustos'un, Eylül'ün ve 31 Mayıs'ın adamlarının enerjisini artık görmüyoruz: Bu yüzden yurtsever Gaillard gibi bize de yalnızca Cato'nun¹⁹ hançeri kalıyor.

(Alkışlar ve karışık bağırışlar.)

BİR JAKOBEN

Sokrates'in çanağını sizinle birlikte içeceğiz!

LEGENDRE

(Kürsüye fırlar.)

Gözlerimizi Lyon'a çevirmemize gerek yok. İpek giysiler giyen, faytonlarda yolculuk eden, tiyatrodaki localarda oturan ve akademinin lügatine göre konuşan insanlar

¹⁷ Jirondenler kastediliyor.

¹⁸ Lyon şehri kastediliyor.

¹⁹ Genç Cato (MÖ 95-46) imparatorluğun zaferi üzerine kendini hançerleyerek intihar etmişti.

birkaç gündür başlarını omuzlarında sağlam taşıyorlar. Çok şakacılar; Marat ve Chalier'in ikinci kez şehit olmalarına yardım etmek için tasvirlerini de giyotine göndermek gerektiğini söylüyorlar.

(Kalabalıkta yoğun bir hareketlenme olur.)

BAZI SESLER

Ölmüş insanlar bunlar. Dilleri giyotine yatırıyor onları.

LEGENBRE

Bu azizlerin kanı, onların üstüne aksın. Selamet Komitesi'nin buradaki üyelerine soruyorum: Kulaklarınız ne zamandan beri sağır...

COLLOT d'HERBOIS

(Sözünü keser.)

Ben de sana soruyorum Legendre, bu düşüncelere canlan-sın ve dile gelsin diye soluk veren kimin sesidir? Dinleyin! Sebep sonucunu, ses yankısını, etki tepkisini yargılıyor. Selamet Komitesi mantıktan daha iyi anlar Legendre! Sakin olun. Azizlerin büstleri el değmeden kalacak, tıpkı Medusa başları gibi taştan hainlere dönüşecekler.

ROBESPIERRE

Söz almak istiyorum.

JAKOBENLER

Dinleyin, satın alınamaz adamı dinleyin!

ROBESPIERRE

Konuşmak için dört bir yandan çınlayan öfkenin sesini bekliyorduk yalnızca. Gözlerimiz açıldı, düşmanın silahlanıp ayağa kalktığını gördük, ama alarm işareti vermedik, halkın kendisinin görmesini istedik, uyumuyordu halk, silahına sarıldı. Düşmanı pususundan çıkarttık, yaklaşmasına izin verdik, şimdi güpegündüz örtüsüz duruyor ortada, her darbe isabet edecek ona, görüldüğü anda bitmiştir işi.

Size bir kere daha söylemişim: Cumhuriyetin iç düşmanları bir ordunun iki kanadı gibi ikiye bölündüler.

Farklı renkte bayraklar altında ve en farklı yollardan koşturuyor hepsi aynı hedefe. Bu fraksiyonlardan biri artık yok. Sahte çılgınlıklarıyla en sınanmış yurtseverleri tükenmiş korkaklar diye bir kenara itip cumhuriyeti onların güçlü kollarından çalmak istediler. Kralların lehine bir şaşırtmaca yapmak için Tanrı'ya, mülkiyete savaş açtılar. Yüce devrimin yüce dramının bir parodisini yapıp üzerinde çalışılmış sefahatlerle rezil etmeye çalıştılar onu. Hébert'in zaferi cumhuriyeti kaosa dönüştürür ve despotizmi tatmin ederdi. Yasanın kılıcı haini buldu. Hâlbuki aynı amacı gerçekleştirmek için ellerinin altında başka türden hainler kaldığı sürece yabancılar için bunun bir önemi yok. Başka bir fraksiyonu daha yok etmedikçe, hiçbir şey yapmış sayılmayız.

Bu defaki öncekinin tam zıddı. Bizi zayıflığa sürüklüyor, savaş naralarını “Merhamet!” diye atıyor. Halkın elinden silahlarını ve silahları kullanan gücünü alıp kralara çıplak ve aciz bir hâlde teslim etmek istiyor onu.

Cumhuriyetin silahı terördür, cumhuriyetin gücü erdemdir – erdem olmadan terör yozlaşabilir, terör olmadan erdem güçsüzdür. Terör erdemin bir sonucudur, hızlı, kesin ve boyun eğmez adaletten başka bir şey değildir. Terörün despotik bir hükümetin silahı olduğunu, dolayısıyla bizim hükümetimizin despotizme benzediğini söylüyorlar. Elbette, ama bir özgürlük kahramanının elindeki kılıcın, tiranın muhafızının elindeki palaya benzediği kadar. Bir despot hayvanları andıran uyruklarını terörle yönetirse despot olarak haklıdır; cumhuriyetin kurucusu olarak sizler özgürlüğün düşmanlarını terörle ezerken de bir o kadar haklısınız. Devrim hükümeti özgürlüğün tiranlığa karşı despotluğudur.

“Kralcılara merhamet!” diye bağıyor bazıları. Kötülere merhamet mi? Hayır! Masumiyete merhamet, zayıflara, talihsizlere merhamet, insanlığa merhamet. Top-

lum tarafından korunmayı hak edenler yalnızca barışçıl yurttaşlardır.

Bir cumhuriyette yalnızca cumhuriyetçiler yurttaştır, kralcılar ve yabancılar düşmandır. İnsanlığı ezenleri cezalandırmak merhamettir, onları bağışlamak barbarlıktır. Sahte bir duyarlılığın tüm işaretleri İngiltere'ye ya da Avusturya'ya uçuşan iniltiler gibi görünüyör bana.

Halkın omzundan silahını almakla yetinmeyip onun gücünün en kutsal kaynaklarını da sefahatle zehirlemeye çalışıyorlar. İşte bu özgürlüğe yönelik en ince, en tehlikeli ve en iğrenç saldırıdır. Sefahat aristokrasinin hainlik alametidir. Bir cumhuriyetteyse yalnızca ahlaki değil, aynı zamanda siyasi bir suçtur; sefih olan özgürlüğün politik düşmanıdır, özgürlüğe görünüşte yaptığı hizmetler ne kadar büyükse, onun için bir o kadar tehlikelidir. En tehlikeli yurttaş iyi bir eylem ortaya koymaktansa, kolaylıkla bir düzine kırmızı kasket eskitendir.

Eskiden tavan aralarında yaşarken şimdi faytonlarda gezen ve eski markizlerle ve baroneslerle iş pişiren insanları düşünürseniz, ne demek istediğimi daha kolay anlarsınız. Elbette sormaya hakkımız var: Halkın yasa koyucularının eski saraylıların tüm sefahatiyle ve tüm lüksüyle resmigeçit yaptığını, devrimin bu markilerinin ve kontlarının zengin kadınlarla evlendiğini, şatafatlı ziyafetler verdiğini, kumar oynadığını, hizmetkâr tuttuğunu ve pahalı elbiseler giydiğini gördüğümüzde halk yağmalanmış olmuyor mu ya da kralların altın elleri sıkılmış olmuyor mu? Onların fikirlere sahip olduklarını, güzel sanatlarla ilgilendiklerini ve biraz görgülü olduklarını duyunca şaşırma hakkımız var elbette. Yakınlarda küstah bir biçimde Tacitus'un parodisi yapıldı, Sallust'un verdiği yanıt verebilir ve Catilina'yı başka bir kılığa sokabilirdim; ama düşündüm ki yeni fırça darbelerine gerek yok, portreler zaten tamamlandı.

Halkı yağmalamaktan başka bir şeyi düşünmeyen insanlarla ne bir anlaşma ne de bir ateşkes yapacağız; bu yağmalamayı hiç ceza görmeden yapabilmeyi umuyorlardı, cumhuriyetin bir spekülasyon, devrimin de bir zanaat olduğunu zanneden bu insanlar, örneklerin coşup taşan ırmağı karşısında dehşete kapılarak tamamen sessizce ve sakince adaleti yatıştırmaya çalışıyorlar Herkesin kendi kendine, “Biz böyle korkunç olacak kadar erdemli değiliz. Filozof yasa koyucular, zayıflığımızı bağışlayın. Size günahkâr olduğumu söylemeye cesaret edemiyorum, bu kadar gaddar olmayın demeyi tercih ederim!” dediğini duyar gibi oluyoruz.

Sakin ol erdemli halk, sakın olun yurtseverler, Lyon’daki kardeşlerinize deyin ki, yasanın kılıcı onu emanet ettiğiniz ellerde paslanmıyor, – Cumhuriyete büyük bir örnek oluşturacağız...

(*Herkes alkışlar.*)

BİRÇOK SES

Yaşasın Cumhuriyet! Yaşasın Robespierre!

BAŞKAN

Oturum kapanmıştır.

[I.4]

Bir sokak.

Lacroix, Legendre.

LACROIX

Ne yaptın sen Legendre, yaptığın tasvirle kimlerin kellesini uçurduğunu biliyor musun?

LEGENDE

Birkaç moda delisinin ve şık kadınların, hepsi bu.

LACROIX

Sen bir intiharcısın, aslıyla birlikte kendini de yok eden bir gölgesin.

LEGENDRE

Anlamıyorum.

LACROIX

Collot'nun açık konuştuğunu düşünmüştüm.

LEGENDRE

Ne var bunda? Sarhoştı yine.

LACROIX

Deliler, çocuklar ve – ya şimdi? – sarhoşlar gerçeği söyler. Robespierre'in Catilina derken kimi kastettiğini sanıyorsun?

LEGENDRE

Eee?

LACROIX

Mesele gayet basit, ateistleri ve aşırı devrimcileri idam sehpasına gönderdiler, ama bunun halka bir yararı olmadı, halk yine sokaklarda yalınayak dolaşıyor ve aristokratların derisinden kendine ayakkabı yapmak istiyor. Giyotinin termometresi düşmemeli, birkaç derece daha düşerse Selamet Komitesi yatağını Devrim Meydanı'nda arayabilir.

LEGENDRE

Yaptığım tasvirin bunla ne ilgisi var?

LACROIX

Hâlâ görmüyor musun? Karşı devrimi resmen tanıdın, Dezemvirn'i enerjik olmaya zorladın, onlara yol gösterdin. Halk Minotaurus gibidir, onları yemesini istemiyorlarsa her hafta bir ceset vermek zorundalar ona.

LEGENDRE

Danton nerede?

LACROIX

Ne bileyim? Medici Venüsü'nü, Palais Royal'ın tüm kibar yosmalarında parça parça bulmaya çalışıyor, kendi deyişiyle bir mozaik oluşturuyor; kim bilir şu anda hangi uzuvdadır. Medea'nın erkek kardeşine yaptığı gibi, doğa-

nın da güzelliği paramparça etmiş ve parçaları bedenlere dağıtmış olması çok yazık! – Palais Royal'a gidelim.
(*İkisi de çıkar.*)

[I.5]

Bir oda.

Danton, Marion.

MARION

Hayır, bırak beni! Böyle dizinin dibinde. Sana anlatacaklarım var.

DANTON

Dudaklarını daha iyi kullanabilirdin.

MARION

Hayır, bırak bir kez böyle durayım. – Annem akıllı bir kadındı, iffetin güzel bir erdem olduğunu hep söylerdi bana. İnsanlar eve gelip bazı şeylerden konuşmaya başladıklarında odadan gönderirdi beni; insanların ne istediklerini sorduğumda utanmam gerektiğini söylerdi; bana okumam için bir kitap verdiğinde neredeyse her defasında bazı sayfaları atlamam gerekirdi. Oysa Kutsal Kitap'ı istediğim gibi okurdum, orada yazılanların hepsi de kut-saldı, ama anlamadığım bir şeyler vardı içinde, Kimseye soramazdım, kendimi yer bitirirdim. Sonra ilkbahar geldi, her yerde bir şeyler oluyordu, ama ben dışında kalıyordum bunların. Tuhaf bir atmosfere girmiştim, neredeyse boğuluyordum, uzuvlarımı inceliyordum, bazen iki taneymişim de sonra yeniden bir bütün hâlinde kaynaşmışım gibi geliyordu bana. O dönemlerde genç bir adam girip çıkıyordu eve, çok şirindi ve genellikle harika şeyler anlatıyordu. Ne istediğini tam olarak bilmiyordum, ama yüzüm gülüyordu. Annem ona daha sık gelmesini söyledi, ikimiz için de iyiydi böylesi. Sonunda gün geldi, iki sandalyede yan yana oturabildiğimiz gibi aynı yatak-

ta iki örtünün arasında yan yana yatamamayı anlamsız bulmaya başladık. Bu arada, onunla sohbet etmekten aldığım keyiften daha fazlasını aldım bundan ve benden neden fazlasının esirgenip azının uygun görüldüğünü anlayamadım. Gizli gizli yaptık bunu. Böyle devam etti. Ama ben her şeyi yutan ve gitgide daha derinleşen bir deniz gibi olmuştum. Benim için tek bir çelişki vardı bunda, tüm erkekler tek beden hâlinde eriyip kaynaşıyorlardı. Doğam böyleydi bir kere, kim çıkabilir ki bunun dışına? Sonunda adam fark etti bu durumu. Bir sabah geldi ve boğmak istiyormuş gibi öptü beni, kollarını boynuma doladı, tarifsiz bir korkuya kapıldım. Sonra beni bıraktı, güldü ve neredeyse aptalca bir hareket yapacağını söyledi, elbisem üstümde kalsınmış ve onu kullanaymışım, yoksa kendi kendine eskiyecekmiş, zevkimi vaktinden önce bozmak istemiyormuş, ne de olsa sahip olduğum tek şey buymuş. Sonra çekip gitti, ne istediğini yine anlamamıştım. Akşam pencerenin başında oturuyordum, ben aşırı duyarlıyım, etrafımdaki her şeyle yalnızca bir duygu aracılığıyla ilişki kurarım, akşam kızıllığının dalgalarına dalıp gitmiştim. O sırada sokaktan aşağıya doğru bir kalabalık geldi, çocuklar önden koşuyorlardı, kadınlar pencerelerden baktılar. Aşağıya bakınca onu bir sepetin içinde taşıdıklarını gördüm, ay ışığı solgun alnına vuruyordu, perçemleri ıslaktı, boğulmuştu. Ağladım. – Özümdeki biricik kırık buydu. Başka insanlar için pazar günleri ve iş günleri vardır, altı gün çalışır, yedincisinde ibadet ederler, yılda bir kez doğum günlerinde duygulanırlar ve yılda bir kez yılbaşında düşüncelere kapılırlar. Bunu hiç anlamıyorum. Ben mola vermek nedir, biraz değişiklik nedir bilmem. Ben her zaman tek bir şeyim; sürekli bir özleyiş ve kavrayış, bir coşkunluk, bir akış. Annem kederden öldü, insanlar parmaklarıyla beni gösteriyorlar. Çok aptalca bu. İnsan neden zevk alırsa alsın,

hepsi aynı kapıya çıkar, ister bedenlerden, ister İsa ikonalarından, ister çiçeklerden, isterse de çocuk oyuncaklarından hoşlansınlar, hepsi aynı duygudur, en çok keyif duyan, en çok ibadet eder.

DANTON

Neden senin güzelliğini tamamen içime alamıyorum, neden onu tamamen kucaklayamıyorum?

MARION

Danton, dudakların görüyor.

DANTON

Seni selimde yıkayabilmek için eterin bir parçası olmak istiyorum, güzel bedeninin her dalgasında kırılabilmek için.

(Lacroix, Adelaide, Rosalie girer.)

LACROIX

(Kapıda durur.)

Gülesim geldi, gülesim geldi.

DANTON

(İsteksiz.)

Niye?

LACROIX

Sokak aklıma geliyor da.

DANTON

Eee?

LACROIX

Sokakta köpekler gördüm, bir buldog bir de fino. Birbirleriyle dalaşıyorlardı.

DANTON

Ne demek bu?

LACROIX

İşte birdenbire hatırladım da gülesim geldi. Coşturucu bir görüntüydü, kızlar pencereden baktılar, dikkatli olmak gerek, onların güneşte oturmalarına bile izin vermemeli, yoksa sivrisinekler sokar ellerini, düşündürücü

bu. – Legendre ve benim girmedüğimiz oda kalmadı, ten vahyinin rahibeleri ceketimizin eteklerine yapıştılar ve kutsanmak istediler. Legendre birisini düzene soktu, ama buna karşılık bir ay boyunca perhiz yapacak. Ben de rahibelerden ikisini yanımda getirdim.

MARION

İyi günler Matmazel Adelaide, iyi günler Matmazel Rosalie.

ROSALIE

Uzun süredir bu zevke erememiştik.

MARION

Gerçekten çok üzülüyorum.

ADELAIDE

Ah Tanrım, gece gündüz meşguldük.

DANTON

(*Rosalie'ye.*)

Hey ufaklık, kalçaların lokum gibi olmuş.

ROSALIE

Aa evet, insan günden güne mükemmelleşiyor.

LACROIX

Antik Adonis ile modern bir Adonis arasında ne fark vardır?

DANTON

Adelaide'ın üstüne ilginç bir utangaçlık gelmiş! Hoş bir değişiklik. Yüzü bütün bedenini örten bir incir yaprağı gibi görünüyor. Bu kadar işlek bir sokakta böyle bir incir ağacının gölgesi ferahlatır insanı.

ADELAIDE

Sürülerin geçtiği bir yol olurdu, yeter ki Mösyö...

DANTON

Anlıyorum, yeter ki kıзма küçükhanım.

LACROIX

Dinlesenize, modern bir Adonis'i erkek değil, dişi yaban domuzları parçalar; kalçasından değil, kasıklarından

yaralanır ve kanından güller değil, cıvalı merhemler²⁰ fışkırır.

DANTON

Rosalie hanımefendi restore edilmiş bir torsodur,²¹ yalnızca kalçaları ve ayakları antiktir. Bir pusula iğnesidir kendisi, kafa kutbunun ittiğini ayak kutbu çeker; ortası bir ekvatordur, bu çizgiyi ilk kez geçen herkesin cıvalı merhemi sürmesi şarttır.

LACROIX

Yufka yürekli iki hemşire, her biri bir hastanede, yani kendi bedeninde hizmet veriyor.

ROSALIE

Utanmıyor musunuz kulaklarımızı kızartmaya?

ADELAIDE

Daha edepli olmalısınız!

(*Adelaide ve Rosalie çıkar.*)

DANTON

İyi geceler şirin çocuklar!

LACROIX

İyi geceler cıva yatakları!

DANTON

Acıyorum onlara, gece yemekleri için geliyorlar.

LACROIX

Dinle Danton, Jakobenlerin yanından geliyorum.

DANTON

Başka?

LACROIX

Lyonnular bir bildiri yayınladılar, togalarına bürünmekten başka seçeneklerinin kalmadığını söylüyorlar. Hepsinin yüzünde yanındakine "Acıtmıyor Paetus!"²² der

20 Frengi tedavisinde kullanılan merhem ima ediliyor.

21 Kolsuz ve başsız gövde, gövde heykeli.

22 Aulus Caecina Paetus Roma imparatoru Claudius'a karşı Scribonianus'un başlattığı başarısız isyandaki rolü yüzünden ölüme mahkûm edilir. Kendini hançerlemesine izin verilen Paetus'u yüreklendirmek için karısı Arria kendini hançerler ve "Non dolet, Paete!" (Acıtmıyor Paetus!) der.

gibi bir ifade vardı. – Legendre, Chalier'in ve Marat'nın büstlerinin parçalanması gerektiğini haykırdı. Sanırım yüzünü yine kızıla boyamak istiyor, terörden tamamen kurtulmuş, çocuklar sokakta ceketini çekiştiriyorlar.

DANTON

Ya Robespierre?

LACROIX

Dinleyenlere parmağını salladı ve erdem terör aracılığıyla hüküm sürmelidir dedi. Bu söz boynumu ağrıttı.

DANTON

Giyotinin tahtalarını çıkıyor.

LACROIX

Collot da çıldırmış gibi, maskeleri parçalamak gerektiğini haykırıyor.

DANTON

O sırada suratlar da parçalanacak.

(*Paris girer.*)

LACROIX

Ne haber Fabricius?

PARIS

Jakobenlerden çıkıp Robespierre'e gittim. Bir açıklama istedim. Oğullarını feda eden Brutus gibi bir surat ifadesi takınmaya çalıştı. Genel olarak ödevlerden söz etti, özgürlük söz konusu olunca başka hiçbir şeyi umursamadığını, her şeyi, kendini, erkek kardeşini, dostlarını feda edebileceğini söyledi.

DANTON

Bu açıklayıcı oldu; kadranı ters çevirmek yeter; böylece kendisi altta kalır ve dostlarına merdiven uzatır. Legendre'a teşekkür borçluyuz, onları konuştu.

LACROIX

Hebertistler daha ölmedi, halk sefalet içinde, bu korkunç bir terazi. Kan kefesi daha da yükselirse, Selamet Komitesi'ne lamba direği olacak; komite bir denge unsuru gerek duyuyor, ağır bir kelleye ihtiyacı var.

DANTON

Biliyorum elbette! – Devrim Satürn gibidir, kendi çocuklarını yer.

(Biraz düşündükten sonra.)

Ama buna cesaret edemeyecekler.

LACROIX

Danton, sen ölü bir azizsin, ama devrim kutsal emanet tanımaz; tüm kralların kemiklerini sokağa attı, tüm ikonaları kiliselerden dışarı fırlattı. Seni bir anıt olarak ayakta bırakacaklarını mı sanıyorsun?

DANTON

Benim adım! Halk!

LACROIX

Senin adın! Sen ılımlısın, ben de öyleyim, Camille, Philippeau, Hérault. Halkın gözünde zayıflıkla ılımlılık aynı şey; geç kalanları öldürüyor. Eylül'ün adamı onların karşısında bir ılımlı olursa, kızıl kasket şubesinin terzileri²³ bütün bir Roma tarihinin makaslarının insafına kaldığını düşünecekler.

DANTON

Çok doğru ve ayrıca – halk bir çocuk gibidir, içinde ne olduğunu göreyim diye her şeyi kırmak ister.

LACROIX

Ve ayrıca Danton, Robespierre'in dediği gibi sefihiz biz, yani haz alıyoruz, oysa halk erdemli, yani haz almıyor, çünkü çalışmaktan haz organları körelmiş; içmiyor, çünkü parası yok; geneleve de gitmiyor, çünkü nefesi Ringa balığı ve peynir kokuyor, kızlar da bundan iğreniyor.

DANTON

Bir hadımın erkeklerden nefret ettiği gibi nefret ediyor haz alanlardan.

²³ Jakobenler Roma mitolojisinde insanın kaderini ellerinde tutup, istedikleri gibi kesip biçen Parcaelere benzetiliyor.

LACROIX

Bize madrabaz diyorlar ve –

(*Danton'un kulağına eğilerek.*)

laf aramızda yarı yarıya gerçek payı var bunda. Robespierre ve halk erdemli olacaklar, St. Just bir roman yazacak ve Barrère kendine bir Carmagnole²⁴ diktirecek ve Meclis'e kan önlüğü giydirecek ve – her şeyi görüyorum.

DANTON

Hayal görüyorsun. Bensiz hiç cesaretleri yoktu, bana karşı hiç cesaretleri olmayacak; devrim henüz bitmedi, bana hâlâ ihtiyaçları olabilir, beni cephanelikte tutacaklar.

LACROIX

Bir şeyler yapmalıyız.

DANTON

Her şey yoluna girecek.

LACROIX

Bizler ortadan kalkınca girecek yoluna.

MARION

(*Danton'a.*)

Dudakların buz kesti, sözlerin öpücüklerini dondurdu.

DANTON

(*Marion'a.*)

Bu kadar çok zaman kaybetmek! Buna değdi!

(*Lacroix'a.*)

Yarın Robespierre'e gidiyorum, onu kızdıracağım, suskun kalamaz. Yarın o hâlde! İyi geceler dostlarım, iyi geceler, size teşekkür ederim.

24 İtalya'nın Piemonte bölgesindeki küçük bir kasabadan Fransa'ya çalışmak için giden işçilerin giydikleri kırmızı ceket. Fransız Devrimi sırasında devrimciler de bir simge olarak bu ceketi giydiler. Devrimcilerin toplu hâlde söyledikleri şarkıya ve ettikleri dansa da verilen bu isim Jakobenleri kastederek de kullanılıyordu.

LACROIX

Kaybolun iyi dostlarım, kaybolun! İyi geceler Danton, matmazellerin baldırları uçuruyor kelleni, Venüs tepeciği Tarpeian Kayası²⁵ oluyor sana.

(Çıkar.)

[I.6]

Bir oda.

Robespierre, Danton, Paris.

ROBESPIERRE

Söylüyorum sana, kılıcımı çektiğimde kolumu tutan, düşmanımdır – niyeti ne olursa olsun; kendimi savunmamı engelleyen de bana saldırmış gibi öldürür beni.

DANTON

Meşru müdafaanın bittiği yerde cinayet başlar, bizi daha fazla öldürmeye zorlayan bir neden göremiyorum.

ROBESPIERRE

Sosyal devrim henüz bitmedi, bir devrimin yalnızca yarısı tamamlanırsa, kendi mezarını kendisi kazar. Aristokrasi henüz ölmedi, sağlıklı halk gücü, dört bir yanı sarmış sınıfın yerini almalıdır. Sefahatin cezalandırılması gerekir, erdem terör yoluyla hüküm sürmelidir.

DANTON

Ceza sözcüğünü anlamıyorum. – Şu senin erdemin Robespierre! Hiç rüşvet yemedin, kimseye borç takmadın, hiçbir kadınla yatmadın, hep düzgün kıyafetler giydin ve hiç sarhoş olmadın. Robespierre, sinir bozacak kadar erdemlisin. Sırf başkalarının benden daha kötü olduklarını düşünmek gibi sefil bir zevk uğruna, otuz yıl boyunca gökle yer arasında yüzümde ahlaklı bir ifadeyle dolaşmaktan utanırdım ben. – Bazen sana usulca ve gizlice,

25 Antik Roma'da idama mahkûm edilen katiller, hainler, yalancı tanıklar ve hırsızlık yapan kölelerin aşağı atıldığı Capitoline Tepesi'nin güney tarafındaki uçurum.

yalan söylüyorsun, yalan söylüyorsun diyen bir ses yok mu içinde!

ROBESPIERRE

Vicdanım temiz.

DANTON

Vicdan bir maymunun karşısına geçip kendine eziyet ettiği bir aynadır; herkes istediği gibi süsler kendini, sonra kendi tarzında eğlenmeye koyulur. Bunun için kavga etmeye değer. Başka birisi keyfini bozduğunda, herkes kendi savunabilir. Her zaman temiz, fırçalanmış bir ceket giyiyorsun diye giyotini başka insanların kirli çamaşırları için bir çamaşır leğeni yapmaya ve onların uçurulmuş kellelerini de kirli çamaşırları için çivit topları yapmaya hakkın var mı? Evet, ceketine tükürürlerse ya da onda delik açarlarsa kendini savunabilirsin, ama seni rahat bıraktıkları sürece seni ne ilgilendirir? Ortalıkta böyle dolaşmaktan utanmıyorlar diye onları mezara yuvarlamaya hakkın var mı? Cennetin inzibatı mısın sen? Sevgili Tanrın gibi her şeyi seyretmekle yetinemez misin? O hâlde mendilini gözlerinin önünde tut.

ROBESPIERRE

Erdem diye bir şey tanımıyor musun?

DANTON

Sefahat diye bir şey de tanımıyorum. Yalnızca Epikür-cüler var, nazikleri ve kabalarıyla, Mesih en nazikleriydi; insanların ortaya koyabileceğim yegâne farkı budur. Herkes kendi doğasına göre davranıyor, yani kendisine iyi geleni yapıyor. – Doğru değil mi dürüst adam, topukları kunduralardan böyle ayırmak gaddarlıktır.

ROBESPIERRE

Danton belli dönemlerde sefahat vatan hainliğidir.

DANTON

Bunu aforoz edemezsin, Tanrı aşkına, bu nankörlük olur, üstelik kontrast oluşturduğu için çok şey borçlusun ona. – Ayrıca senin kavramlarınla konuşacak olursak, yaptı-

ğımız hamlelerin cumhuriyete yararı olmalı, suçsuzlar da suçlular kadar maruz kalmamalı bunlara.

ROBESPIERRE

Bir suçsuzun maruz kaldığını kim söylüyor sana?

DANTON

Duydun mu Fabricius? Hiç masum ölmemiş!

(*Yürür, çıkarken Paris'e.*)

Kaybedecek bir saniyemiz bile yok, kendimizi göstermeliyiz.

(*Danton ve Paris çıkar.*)

ROBESPIERRE

(*Yalnızdır.*)

Gidin bakalım. Devrimin beygirlerini kerhanede dinlendirmek istiyor, tıpkı bir arabacının atlarını dinlendirmesi gibi; onu Devrim Meydanı'na sürüklemek için güçleri yeter o atların.

Ayakkabılarımın ökçelerini çıkartmakmış! Benim kavramlarımla konuşacak olursaymış. – Ama dur bir dakika! Dur! Asıl mesele bu mu gerçekten? – Onun devasa cüssesinin üstüme fazla gölge düşürdüğünü, bu yüzden ona “Güneşimden çekil,” dediğimi söyleyecekler. – Ya haklıysalar? – Peki, gerekiyor mu bu? Evet, evet! Cumhuriyet! Gitmeli o! Düşüncelerimin birbirlerini gözetlemesi komik. – İleriye doğru koşan bir kitlenin ortasında durup kalan birisi kitlenin karşısına çıkmış kadar direnç gösterir; arada ezilecektir.

Devrim gemisinin bu tiplerin sığ hesaplarında ve balçık sahillerinde karaya oturmasına izin vermeyeceğiz; onu durdurmaya cesaret eden – ve dişlerini ona geçirmiş olan eli koparıp atmalıyız!

Ölü aristokrasinin giysilerini soymuş ve cüzzamını miras almış bir topluma ölüm!

Erdem yokmuş! Erdem kunduramın topuğudur! Benim kavramlarımla! – Her zaman tekrarlandığı gibi. – Bu

düşünceden neden kurtulamıyorum? Kanlı parmağıyla hep oraya, oraya doğru işaret ediyor! Üstüne istediğim kadar bez sarayım, kan hep aradan bir yolunu bulup akıyor.

(Bir aradan sonra.)

İçimde diğerini kandıran nedir, bilmiyorum.

(Pencereye yürür.)

Gece dünyanın üstünde horluyor ve karmakarışık rüyalarda yuvarlanıyor. Günün ışığı karşısında ürkekçe sinmiş olan dağınık ve şekilsiz düşünceler, hiç farkına varılmamış arzular şimdi şekle ve kılığa bürünüyorlar, rüyanın sessiz evine usulca giriyorlar. Kapıları açıyor, pencerelerden bakıyorlar; yarı yarıya ete kemiğe bürünüyorlar, uzuvlar uykuda uzanıyor, dudaklar mırıldanıyor. – Ve bizim uyanıklığımız aydınlık bir rüya değil midir, uyurgezer değil miyiz, davranışlarımız rüyadaki gibi değil mi? Biraz daha net, biraz daha belirli, biraz daha somut? Kim kınayabilir bizi bu nedenle? Zihnimiz bir saat içinde bedenimizin üşengeç organizmasının yıllar içinde yaptığından daha fazla düşünce faaliyeti gerçekleştirir. Günah düşüncelerdedir. Düşüncenin eyleme dönüşmesi, bedenini onu taklit etmesi bir tesadüftür.

(St. Just girer.)

ROBESPIERRE

Hey, kim var orada, karanlıkta? Hey, ışık, ışık!

ST. JUST

Sesimi tanıyor musun?

ROBESPIERRE

Ah, sen misin St. Just!

(Bir hizmetçi ışık getirir.)

ST. JUST

Yalnız mıydın?

ROBESPIERRE

Danton az önce gitti.

ST. JUST

Yolda, Palais Royal'de karşılaştım onunla. Devrimci suratını takındı ve taşlamalarla konuştu; baldırı çıplaklarla senli benliydi, aşüfteler onun bacaklarının ardından içeri girdiler, insanlar oldukları yerde durup onun söylediklerini birbirlerinin kulağına fısıldadılar. – Saldırı avantajını kaybedeceğiz. Daha uzun süre tereddüt edecek misin? Biz sensiz harekete geçeceğiz. Kararlıyız.

ROBESPIERRE

Ne yapmak istiyorsunuz?

ST. JUST

Yasama, Güvenlik ve Selamet komitelerini acil toplantıya çağırıyoruz.

ROBESPIERRE

Çok dolambaçlı yol.

ST. JUST

Büyük cesedi usulünce gömmeliyiz, rahipler gibi; katiller gibi değil. Onu parçalayamayız, tüm uzuvları bir arada inmeli aşağıya.

ROBESPIERRE

Açık konuş.

ST. JUST

Onu tüm silahlarıyla birlikte toprağa vermeliyiz, atlarını ve kölelerini de mezar tümseğinin üstünde boğazlamalıyız. Lacroix –

ROBESPIERRE

Tam bir madrabaz, eski avukat kâtibi, şimdi de Fransa'nın korgenerali. Başka!

ST. JUST

Hérault-Séchelles.

ROBESPIERRE

Güzel bir kafa.

ST. JUST

Anayasanın güzelleştirilmiş baş harfiydi o, böyle bir süse artık ihtiyacımız yok, silinecek. – Philippeau, – Camille.

ROBESPIERRE

O da nu?

ST. JUST

(*Ona bir belge uzatır.*)

Bunu düşünmüştüm. İşte, oku!

ROBESPIERRE

Aha, yaşlı Fransisken, başka ne var? Bir çocuk o, size güldü.

ST. JUST

Şurayı oku! Şurayı!

(*Ona bir paragrafı gösterir.*)

ROBESPIERRE

(*Okur.*)

“Bu kanlı Mesih Robespierre, iki haydut Couthon ve Collot arasında, kurban olmayıp kurban edeceği Kalvarien Dağı’nda.²⁶ Giyotin softası kadınlar da Meryem ve Magdalena gibi aşağıda duruyorlar. St. Just Yusuf gibi onun kalbini dinliyor ve ustanın kıyamet vahiyleriyle anayasayı ilan ediyor, onun kafasını bir kutsal emanet gibi taşıyor.”

ST. JUST

Ona kafasını taşıtacağım, St. Denis gibi.

ROBESPIERRE

(*Okumaya devam eder.*)

“Mesih’in temiz frakının Fransa’nın kefeni olduğuna ve kürsüde kıpırdaşan parmaklarının, giyotin bıçakları olduğuna inanmalı mı? – Ve sen Barrère, devrim meydanında sikkeler darp ediliyor diyen sen. Yine de – eski hesapları karıştırmıyorum. Şimdiden yarım düzine koca-sı olmuş ve onların mezara verilişine yardım etmiş bir duldur o. Kim ne yapabilir bunun için? Öyle bir yetenek ki insanların öleceğini daha altı ay öncesinden yüzlerin-

26 İsa’nın çarmıha gerildiği tepe, Golgotha.

de Hippokrat'ın tanımladığı ifadeyi görerek anlıyor. Kim cesedin yanına oturup kokusunu duymaktan hoşlanır?"

Sen de mi Camille? – Gitsin bunlar! Derhâl! Yalnızca ölümler gelmez geri. İddianameyi hazırladın mı?

ST. JUST

Hazırlaması kolay. Jakobenler Kulübü'nde imalarda bulunduğun zaten.

ROBESPIERRE

Onları korkutmak istedim.

ST. JUST

Bana kalan sadece uygulamak, sahtekârlar çorbayı, yabancılar da tatlıyı getirir. Yemekte ölüyorlar, sana söz veriyorum.

ROBESPIERRE

O zaman çabuk, yarin. Uzun uzun can çekişmesinler! Birkaç gündür çok hassasım. Hadi çabuk!

(*St. Just çıkar.*)

ROBESPIERRE

(*Yalnız.*)

Evet doğru, kanlı Mesih kurban olmaz, kurban eder. – O kendini kendi kanıyla kurtardı ve ben onları kendi kanlarıyla kurtarıyorum. Mesih günahkâr kılmıştı onları ve ben günahı üstüme alıyorum. Onda acının şehveti vardı, bende celladın azabı. Kim daha fazla yadsıdı kendini, ben mi, o mu? – Yine de bu düşüncede bir delilik var. – Birinden sonra hep neyi görüyoruz? Gerçekte insandan doğan hepimizin içinde çarmıha geriliyor, hepimiz Gethsemane Bahçesi'nde kan ter içinde dövüşüyoruz, ama hiç kimse bir diğerini kendi yaralarıyla kurtarmıyor.

Camille'im benim! Hepsi uzaklaşıyorlar benden – her şey boş ve ıssız – yalnızım.

II. Perde

[II.1]

Bir oda.

Danton, Lacroix, Philippeau, Paris, Camille Desmoulins.

CAMILLE

Çabuk ol Danton, kaybedecek zamanımız yok.

DANTON

(Giyinir.)

Ama zaman bizi kaybediyor. Çok can sıkıcı böyle, önce gömleği giyip üstüne pantolonu çekmek ve akşamları yatağa, sabahları tekrar yataktan dışarı sürünmek ve bir ayağı hep böyle diğerinin önüne basmak; başka nasıl olması gerektiğine dair hiçbir fikrim yok. Çok hazin bu, milyonlarca insanın hep böyle yapmış olması ve milyonlarcasının da hep böyle yapacak olması. Üstüne üstlük iki yarıdan oluşmamız ve iki yarımızın da aynı şeyi yapması, böylece her şeyin iki kez gerçekleşmesi. Çok hazin bu.

CAMILLE

Tamamen çocuk gibi konuşuyorsun.

DANTON

Ölüm döşeğindekiiler genellikle çocuklaşırlar.

LACROIX

Tereddüdünle kendini felakete sürüklüyorsun, tüm dostlarını da beraberinde götürüyorsun. Korkaklara etrafında toplanma zamanının geldiğini haber ver, hem vadide-

kileri hem de dağdakileri çağır. Dezemvirm'in tiranlığını haykır, hançerlerden söz et, Brutus'a seslen, o zaman dinleyenleri korkutacak ve Hébert'in suç ortağı oldukları için tehdit edilenleri bile etrafında toplayacaksın. Öfkeni bırakmalısın. Bırak da hiç olmazsa rezil Hébert gibi silahsız ve aşağılanmış olarak ölmeyelim.

DANTON

Hafızan kötü, benim ölü bir aziz olduğumu söylemiştin. Kendi inandığından daha fazla haklıydın. Şubelere git-tim, saygı doluydular, ama cenazeye katılanlar gibi. Ben bir kutsal emanetim ve kutsal emanetleri sokağa atıyor-lar, haklıydın.

LACROIX

Neden bu raddeye varmasına izin verdin?

DANTON

Bu raddeye mi? Evet, doğrusu sonunda artık çok can sıkıcı gelmeye başlamıştı bana. Hep aynı ceketle dolaşmak ve hep aynı suratı takınmak! Bu çok fena! Tek bir teliyle hep aynı sesi çıkartan zavallı bir enstrüman olmak! – Da-yanılır gibi değil. Rahatıma bakmak istedim. İstediğime ulaştım, devrim beni huzura kavuşturuyor, ama düşün-düğümde farklı bir şekilde.

Ayrıca nereden destek almalı? Orospularımız hâlâ gi-yotin softalarını kabul edebilirler, başka bir şey bilmiyo-rum. Parmakla tek tek sayılabilir: Jakobenler gündemin erdem olduğunu ilan ettiler, Cordelierler bana Hébert'in celladı diyorlar, belediye meclisi nedamet getiriyor, Mec-lis – hâlâ bir araç olabilirdi! Ama bir 31 Mayıs olsaydı, iyi niyetle razı gelmeyeceklerdi. Robespierre devrimin dogmasıdır, üstü çizilmemelidir. Zaten çizilemez de. Biz devrimi yapmadık, devrim bizi yaptı.

Üstü çizilebilse de – giyotine göndermektense, giyotine gitmeyi tercih ederim. Bıktım artık; biz insanlar niye bir-birimizle savaşalım? Yan yana durup huzur içinde olma-

mız gerek. Bizim yaratılışımızda bir hata yapılmış, bizde bir şey eksik, adını koyamıyorum – ama onu birbirimizin bağırsaklarından çekip almayacağız, neden bunun için karınlarımızı deşelim? Gidin, sefil simyacılarız biz.

CAMILLE

Daha duygusal söylersek: İnsanlık ebedî açlık içinde daha ne kadar kendi uzuvlarını yiyecek? Ya da biz kazazedeler bir gemi enkazı üzerinde giderilmez bir susuzlukla daha ne kadar birbirimizin damarlarındaki kanı emeceğiz? Ya da biz ten cebircileri sürekli reddedilen x bilinmeyeni ararken denklemlerimizi daha ne kadar parçalanmış organlarla yazacağız?

DANTON

Güçlü bir yankısın.

CAMILLE

Doğru değil mi, bir tabanca atışı bir gök gürültüsü gibi ses çıkartır. Senin için daha iyi, hep yanında olmalıyım.

PHILIPPEAU

Peki Fransa cellatlarına mı kalıyor?

DANTON

Ne önemi var? İnsanlar kendilerini çok iyi hissediyorlar böyle. Talihsiz onlar; duygulu, soylu, erdemli ya da espirili olmaktan ya da genel olarak hiç can sıkıntısına kapılmamaktan daha fazlası istenebilir mi? – Giyotinden, yüksek ateşten ya da yaşlılıktan ölmelerinin ne önemi var? Kıvrak hareketlerle sahnenin gerisine geçmeleri, çıkarken de şirin el kol hareketleri yapmaları ve seyircilerin alkışlarını duymaları hâlâ tercih edilir. Bu çok sevimlidir ve bize uyar, sonunda ciddi şekilde bıçaklansak da daima tiyatro sahnesindeyiz.

Yaşam süresinin birazcık kısaltılması iyidir, ceket fazla boldu, bedenimiz onu dolduramıyordu. Yaşam bir hicviye olacak, bundan böyle kimin elli ya da altmış şarkılık bir destana soluğu ve zihni yeter? Birazcık usareyi

kazandan değil de likör bardaklarından içmenin zamanı geldi. Böylece ağzımız dolacak, yoksa işkembeye birkaç damlayı akıtmak zor olacaktı. Sonunda – haykırınam gerekiyor, bu gayret fazla geliyor bana, yaşam onu sürdürmek için gösterilen çabaya değmez.

PARIS

Yağla tabanları o zaman Danton!

DANTON

İnsan vatanını da götürür mü tabanında? Ve son olarak – asıl mesele de bu: Buna cesaret edemeyecekler.

(*Camille'e.*)

Gel oğlum, cesaret edemeyecekler diyorum sana. Elveda. Elveda!

(*Danton ve Camille çıkar.*)

PHILIPPEAU

İşte oraya gidiyor.

LACROIX

Söylediklerinin tek kelimesine inanmıyor. Tembellikten değil! Nutuk çekmektense, giyotine gönderilmeyi tercih ediyor.

PARIS

Ne yapmalı?

LACROIX

Eve gitmeli ve Lucretia gibi ciddi bir olayı düşünmeli.

[II.2]

Gezinti yeri.

Gezinenler.

BİR YURTTAŞ

Benim iyi Jacqueline'im... yani Corn... şey, Cor...

SIMON

Cornelia yurttaş, Cornelia...

YURTTAŞ

Benim iyi Cornelia'm, bana bir erkek çocuk verdi.

SIMON

Cumhuriyet bir oğlan mı doğurdu?

YURTTAŞ

Cumhuriyet dersek fazla genel olur, diyebiliriz ki...

SIMON

İşte tam da bu, birey kendini genel olana...

YURTTAŞ

Evet, evet, karını da böyle söylüyor.

PANAYIR ŞARKICISI

(Şarkı söyler.)

Nedir ki, hey nedir ki

Erkeklerin zevki, neşesi?

YURTTAŞ

Ah, isim işini halledemedim.

SIMON

Mızrak koy, Marat koy adını.

PANAYIR ŞARKICISI

Dertler, tasalar arasında,

Sabahın köründe başlayıp

Gün bitene kadar çalış çabala.

YURTTAŞ

Üç tane olmasını isterdim – üç sayısında bir şey var, yararlı ve yasalara uygun bir şey; işte buldum: Saban, Robespierre. Ya üçüncüsü?

SIMON

Mızrak.

YURTTAŞ

Teşekkür ederim komşu. Mızrak, Saban, Robespierre; güzel isimler bunlar, güzel duruyor.

SIMON

Diyorum sana, Cornelia'nın göğsü, tıpkı Romalı dişi kurdun memesi gibi – yok, olmadı bu. Romulus bir tirandı, olmadı.

(Yürüyüp giderler.)

BİR DİLENCİ

(*Şarkı söyler.*)

“Bir avuç toprak, biraz da yosun...” Sevgili beyler, güzel bayanlar!

BİRİNCİ BEY

Çalışsana herif, çok besili görünüyorsun.

İKİNCİ BEY

Al!

(*Dilenciye para verir.*)

Eli kadife gibi. Arsızlık bu.

DİLENCİ

Beyim ceketinizi nereden aldınız?

İKİNCİ BEY

Çalış, çalış! Senin de olur aynısından, sana iş vereceğim, gel benimle, oturduğum yer...

DİLENCİ

Beyim neden çalıştınız?

İKİNCİ BEY

Delinin zoruna bak, ceketim olsun diye tabii ki.

DİLENCİ

Bir zevk için kendinize eziyet etmişsiniz, böyle bir ceket öyle bir zevktir ki aynısını bir paçavra da verebilir size.

İKİNCİ BEY

Elbette, yoksa olmaz.

DİLENCİ

Delireceğim. İkisi çelişir birbiriyle. Güneş sıcaklık verir köşede ve bu çok kolay olur.

(*Şarkı söyler.*)

“Bir avuç toprak, biraz da yosun...”

ROSALIE

(*Adelaide'a.*)

Haydi yürü, askerler geliyor, dünden beri karnımıza sıcak bir lokma girmedi.

DİLENCİ

“Bu dünyada tek nasibim!” Baylar, bayanlar!

ASKER

Durun! Nereye yavrularım?

(*Rosalie'ye.*)

Kaç yaşındasın sen?

ROSALIE

Küçük parmağımla aynı yaştayım.

ASKER

Dilin de çok sivri senin.

ROSALIE

Sen de çok kütsün.

ASKER

O zaman sende törpüleneyim biraz.

(*Şarkı söyler.*)

Küçük hanım, sevgili küçük hanım

Yanıyor mu canın? Yanıyor mu canın?

Yanıyor mu?

ROSALIE

(*Şarkı söyler.*)

Ah tasalanma askerciğim,

Daha fazla istiyor canım, daha fazla,

Daha fazla!

(*Danton ve Camille girer.*)

DANTON

Eğlenceli olmuyor mu bu iş? – Atmosferden, güneşin zina kuluçkasına yattığının kokusunu alıyorum. – Aşağıya sıçramak, pantolonunu çıkarıp atmak ve sokaktaki köpekler gibi çiftleşmek istemez mi insanın canı?

(*Yürüyüp giderler.*)

GENÇ BEY

Ah Madam, bir çan sesi, ağaçlarda akşam ışığı, bir yıldızın göz kırplışları...

MADAM

Bir çiçeğin kokusu, bu doğal zevkler, doğadan alınan bu saf lezzet!

(Kızına.)

Bak Eugenie, yalnızca erdemli olan görebilir bunu.

EUGENIE

(Annesinin elini öper.)

Ah anne, ben yalnızca sizi görüyorum.

MADAM

İyi çocuk!

GENÇ BEY

(Eugenie'nin kulağına fısıldar.)

Şurada, yaşlı beyin yanındaki güzel hanımı görüyor musunuz?

EUGENIE

Tanıyorum onu.

GENÇ BEY

Saçlarını à l'enfant¹ kestirdiği söyleniyor.

EUGENIE

(Güler.)

Fesatlık!

GENÇ BEY

Yaşlı bey yanında yürüyor, tomurcuğun büyüdüğünü görüyor ve onu güneşte gezmeye götürüyor ve kendisinin onu büyüten yağmurlu hava olduğunu söylüyor.

EUGENIE

Ne kadar ayıp, yüzümün kızarmasını istiyorum.

GENÇ BEY

Bu benim yüzümü soldurabilir.

(Çıkarlar.)

DANTON

(Camille'e.)

Bundan ciddi bir şey bekleme. İnsanların neden sokakta durup birbirlerinin yüzüne gülmediklerini anlamıyorum. Pencerele ve mezarlara doğru gülmeleri gerekirdi, gül-

1 (Fr.) Çocuk gibi.

mekten gökyüzünün çatlaması, yeryüzünün de sarsılması gerekirdi.

(Çıkarlar.)

BİRİNCİ BEY

Temin ederim sizi, olağanüstü bir keşif! Böylece tüm teknik sanatların çehresi değişecek. İnsanlık yüksek kaderine doğru devasa adımlarla ilerliyor.

İKİNCİ BEY

Yeni parçayı gördünüz mü? Bir Babil Kulesi! Bir kemerler, merdivenler, geçitler kargaşası ve hepsi de kolaylıkla ve soğukkanlılıkla havaya savrulmuş. Her adımda insanın başı dönüyor. Tuhaf bir baş.

(Düşünceli, durur.)

BİRİNCİ BEY

Neyiniz var?

İKİNCİ BEY

Ah, yok bir şey! Eliniz, bayım! Su birikintisi, – böyle! Teşekkür ederim. Kıl payı geçtim, tehlikeli olabilirdi!

BİRİNCİ BEY

Korkmadınız ama değil mi?

İKİNCİ BEY

Evet, dünya ince bir kabuk, yani nerede böyle bir delik varsa, her zaman düşebilirim içine. – Dikkatli basmak gerek, kırıp geçmek işten bile değil. Ama siz tiyatroya gidin, tavsiye ederim.

[II.3]

Bir oda.

Danton, Camille, Lucile.

CAMILLE

Söylüyorum size, karşılarına tiyatrolara, konserlere, sanat sergilerine dağılmış ahşap kopyalar hâlinde çıkmayan hiçbir şeyi, ne görürler ne de duyarlar. Birisi ipin

ucunda sallanan bir kukla oysun tahtadan, ip şiddetle çekildiğinde eklemleri her adımda beş heceli dizelerle gıcırdasın, – nasıl bir karakterdir, nasıl bir tutarlılıktır bu! Birisi bir duygu kırıntısı, bir özdeyiş, bir kavram alır da ona ceket pantolon giydirirse, ellerini ayaklarını takar, yüzünü boyar ve bu şeyi üç perde boyunca ortalıkta süründürüp sonunda evlenmesini ya da intihar etmesini sağlarsa – bir ideal! Birisi insanın gönlündeki yükseliş ve düşüşleri bülbül sesi çıkaran bir düdük gibi sergileyen bir opera bestelerse – ah bu sanat!

İnsanları tiyatrodan sokağa salın: Ah zavallı gerçeklik! – Kötü kopyacısı yüzünden Tanrı'yı unuturlar. Çevrelerinde ve içlerinde kızarak, köpürerek ve ışıdayarak kendini her an yeniden doğuran yaratılışı duymuyorlar ve görmüyorlar. Tiyatroya gidiyorlar, şiirler ve romanlar okuyorlar, bu sırada yüzlerini buruşturuyorlar ve Tanrı'nın yaratıklarına alelade diyorlar! – Yunanlılar Pygmalion'un yaptığı heykelin canlandığını, ama çocuk sahibi olmadığını anlatırken ne dediklerini çok iyi biliyorlardı.

DANTON

Sanatçıların doğayla ilişkileri Ressam David'inki gibidir: Eylül ayında Force Hapishanesi'nde sokağa fırlatılan ölüleri soğukkanlılıkla resmetmiş ve "Bu kötü heriflerde yaşamın son seğirmelerini yakalıyorum," demişti.

(Danton dışarıya çağrılır.)

CAMILLE

Sen ne diyorsun Lucile?

LUCILE

Hiç, seni konuşurken seyretmek hoşuma gidiyor.

CAMILLE

Beni dinliyor musun bu arada?

LUCILE

Eee, elbette.

CAMILLE

Haklı mıyım, ne söylediğimi de biliyor musun?

LUCILE

Hayır, doğrusu bilmiyorum.

(Danton geri gelir.)

CAMILLE

Neyin var?

DANTON

Selamet Komitesi tutuklanmama karar vermiş. Beni uyardılar ve sığınabileceğim bir yer teklif ettiler.

Kellemleri istiyorlar, bence hava hoş. Bu baştan savma işlerden gına geldi. İsterlerse alsınlar. Ne önemi var bunun? Cesurca ölmesini bilirim; yaşamaktan daha kolay.

CAMILLE

Danton daha zaman var.

DANTON

Mümkün değil – ama düşünmemiştim.

CAMILLE

Senin üşengeçliğin!

DANTON

Üşengeç değilim, ama yorgunum. Tabanlarım sızlıyor.

CAMILLE

Nereye gidiyorsun?

DANTON

Evet, bilen var mı?

CAMILLE

Ciddiyim, nereye?

DANTON

Gezmeye oğlum, gezmeye!

(Çıkar.)

LUCILE

Ah Camille!

CAMILLE

Sakin ol sevgili çocuk.

LUCILE

Bu kafayı düşünüyorum da! Camille'im benim! Saçmalık bu değil mi? Delirdim mi ben?

CAMILLE

Sakin ol, Danton'la ben bir değiliz.

LUCILE

Dünya çok geniş ve üstünde çok şey var, – neden ille de bu bir tanesi? Kim alacak onu benden? Çok kötü bu. Ne elde etmek istiyorlar böyle?

CAMILLE

Tekrar ediyorum, sakın olabilirsin. Dün Robespierre'le konuştum, nazikti. Biraz gerildik, bu doğru; görüşlerimiz farklı, o kadar!

LUCILE

Onu ziyaret et.

CAMILLE

Okulda aynı sırada oturduk. Her zaman asık suratlı ve yalnız biriydi. Onu yalnız başıma ziyaret ettim ve ara sıra da güldürdüm. Bana her zaman bağlılık göstermiştir. Gidiyorum.

LUCILE

Bu kadar çabuk mu dostum? Git! Gel! Yalnızca bu
(Onu öper.)

ve bu! Git! Git!

(Camille çıkar.)

Kötü bir devran. Böyle dönüyor bir kere. Kim çıkabilir dışına? Kendini hazırlamak gerek.

(Şarkı söyler.)

Ayrılık, ah ayrılık, ah ayrılık.

Kimin aklına gelirdi bu ayrılık.

Nereden geldi bu şimdi aklıma? Yolunu böyle kendiliğinden bulması hiç hoş değil. – Dışarı çıktığı anda bir daha geri dönmeyecekmiş, hep benden uzak, hep daha uzak

olacakmış gibi geldi bana. Oda nasıl da boş, pencereler açık, sanki bir ölü yatıyor içeride. Burada duramıyorum artık.

(Çıkar.)

[II.4]

Açık arazi

DANTON

Daha ileri gitmek istemiyorum. Bu sessizlikte adımlarımın tıkırtısıyla ve soluğumun hışırtısıyla gürültü yapmak istemiyorum.

(Yere oturur, bir aradan sonra.)

İnsanın hafızasını kaybettiği bir hastalıktan söz ettiler bana. Ölümün de bir ilişkisi varmış bununla. Belki o zaman ölümün etkisi daha güçlü olur ve insanın her şeyini kaybetmesini sağlar diye bir umuda kapılıyorum. Öyle olsaydı! – O zaman bir İsa gibi koştururdum düşmanımı, yani hafızamı kurtarmak için.

Orası daha güvenli olmalı, hafızam için evet, ama benim için değil; mezar daha fazla güvenlik sunuyor bana, en azından unutturuyor! Hafızamı öldürüyor. Ama orada hafızam yaşıyor ve beni öldürüyor. Ben ya da o? Yanıt kolay.

(Doğrulur ve geri döner.)

Ölümlü cilveleşiyorum, böyle saplı gözlükle onunla uzaktan göz süzüşmek çok hoş.

Aslında bütün bu hikâyeye gülmem gerek. Bir kalma duygusu var içimde, yarın da bugün gibi olacak diyor, ertesi gün ve daha sonra da her şey eskisi gibi kalacak. Kuru gürültü bu, beni korkutmak istiyorlar, buna cesaret edemeyecekler.

(Çıkar.)

Bir oda.

Gece.

DANTON

(Pencerede.)

Bu hiç bitmeyecek mi? Işık hiç sönmeyecek, ses hiç durmayacak mı? Hiç sessizlik ve karanlık olmayacak mı, birbirimizin tiksindirici günahlarını artık duymayalım ve görmeyelim diye – Eylül! –

JULIE

(İçeriden seslenir.)

Danton! Danton!

DANTON

Ha?

JULIE

(İçeri girer.)

Ne bağıryorsun?

DANTON

Bağırdım mı?

JULIE

Tiksindirici günahlardan söz ettin ve sonra “Eylül” diye inledin!

DANTON

Ben mi, ben? Hayır, konuşmadım ben, sadece aklımdan geçirdim, bunlar tamamen sessiz, gizli düşüncelerdi yalnızca.

JULIE

Titriyorsun Danton.

DANTON

Duvarlar konuşuyorsa, titremeyip ne yapayım? Düşüncelerimin huzursuzluk içinde, karmakarışık dolaşarak, taşların dudaklarından konuşacakları kadar parçalanmışsa bedenim. Ne garip.

JULIE

Georg, Georg'um!

DANTON

Evet Julie, çok garip. Hemen böyle konuşuyorsa, düşünmek istemiyorum bir daha. Kimsenin duymaması gereken düşünceler vardır Julie. Çocuklar gibi daha doğar doğmaz bağırmaya başlamaları hiç iyi değil. Hiç iyi değil bu.

JULIE

Tanrı aklına mukayyet olsun! – Georg, Georg beni tanıyor musun?

DANTON

Hey, tabii ki! Sen bir insansın, sonra bir kadınsın ve son olarak da benim karımsın ve beş kıta vardır, Avrupa, Asya, Afrika, Amerika, Avustralya ve iki kere iki dört eder. Aklım başımda, görüyorsun ya. – Eylül diye bağırmadı mı? Sen böyle bir şey söylemedin mi?

JULIE

Evet Danton, bütün odalardan duydum.

DANTON

Pencereye geldiğimde –

(Dışarıya bakar.)

Şehir sakin, bütün ışıklar sönük.

JULIE

Yakınlarda bir çocuk ağlıyor.

DANTON

Pencereye geldiğimde – tüm sokaklardan feryat figan “Eylül!” diye bağırıyordu.

JULIE

Rüya görmüşsün Danton. Kendine gel.

DANTON

Rüya mı görmüşüm? Evet rüya gördüm, ama o başkaydı, sana biraz sonra anlatacağım – zavallı zihnim zayıf – biraz sonra! İşte aklıma geldi! Yerküre altımda

hızla dönerken soluk soluğaydı, onu bir yaban atı gibi yakalamıştım, devasa kollarımla yelelerine tutunmuş, bacaklarımla kaburgalarını sıkıştırıyordum, başı aşağı doğruydu, kolları uçuşumun üzerinde dalgalanıyordu. Böyle sürüklendim. Korku içinde bağırdım ve uyandım. Pencereye çıktım – işte o zaman duydum onu Julie.

Bu sözcük ne istiyor? Neden ille de bu? Benim bununla ne işim var? Bana kanlı ellerini uzatan nedir? Ona vurmadım. – Ah Julie yardım et bana, aklım durdu. Eylül’de değil miydi Julie?

JULIE

Krallar daha Paris’ten kırk saat...

DANTON

Kaleler düştü, şehirdeki aristokratlar...

JULIE

Cumhuriyet yenildi.

DANTON

Evet, yenildi. Düşmana sırtımızı dönemezdik, aptallık olurdu: İki düşman bir kalasın üstünde; biz ya da onlar, güçlü olan zayıf olanı aşağı iter – adil değil mi bu?

JULIE

Evet, evet.

DANTON

Onları vurduk – bir cinayet değildi bu, iç savaştı.

JULIE

Sen vatani kurtardın.

DANTON

Evet, kurtardım. Bu meşru müdafaaydı, mecburduk. Çarmıhtaki adam rahat etti: Mecburen bir rezalet olacak, ama rezalete aracı olanın vay hâline! – Olması gerekir, bu mecburiyet oydu. Üzerine mecburiyetin laneti düşen eli kim lanetlemek ister? Mecbur’u kim telaffuz etti, kim? Nedir içimizdeki fuhuş yapan, yalan söyleyen, çalan ve öldüren?

Kuklalarız biz, bilinmeyen güçler tarafından oynatılan; biz kendimiz değiliz! Ruhların çarpıştığı kılıçlarız – yalnızca eller görünmüyor, masaldaki gibi. – Şimdi sakinleştin.

JULIE

Tamamen sakinleştin mi canım?

DANTON

Evet Julie, gel, yatalım!

[II.6]

Danton'un evinin önündeki cadde.

Simon, burjuva askerleri.

SIMON

Saatin kaçı gecede?

BİRİNCİ YURTTAŞ

Ne olmuş gecede?

SIMON

Gece hangi saatte?

BİRİNCİ YURTTAŞ

Güneşin batışı ile doğuşu arasında.

SIMON

Alçak, saat kaç?

BİRİNCİ YURTTAŞ

Saatin kadranına bak; sarkaçların yorganların altında sallanma saati.

SIMON

Yukarı çıkmalıyız! Haydi yurttaş! Kellemizi koyduk bu işe! Ölü ya da diri! Devasa uzuvları var. Ben önden gideceğim yurttaş. Özgürlüğe bir sokak! – Karıma göz kulak olun. Meşe dallarından bir taç bırakacağım ona.

BİRİNCİ YURTTAŞ

Meşe palamudundan bir taç mı? Zaten her gün bol bol meşe palamudu düşecek onun kucağına.

SIMON

İleri yurttaşlar, vatana büyük yararınız olacak.

İKİNCİ YURTTAŞ

Vatanın bize yararı olsun isterdim; başka insanların bedenlerinde açtığımız deliklerin birinin bile henüz pantolonumuza yararı olmadı.

BİRİNCİ YURTTAŞ

Pantolon askısı mı istiyorsun? Ha, ha, ha.

DİĞERLERİ

Ha, ha, ha.

SIMON

Haydi, haydi!

(*Danton'un evine girerler.*)

[II.7]

Ulusal Meclis.

Bir grup delege.

LEGENDRE

Delegelerin katledilmesinin sonu gelmeyecek mi? – Danton da düşünüyor, kim güvendedir ki artık?

BİR TEMSİLCİ

Ne yapmalı?

BİR DİĞERİ

Meclis bölmesinin önünde² dinlenmeli. – Bu yolun başı rısı kesindir; onun sesinin karşısına neyle çıkabilirler ki?

BİR DİĞERİ

İmkânsız, bir genelge bize engel oluyor.

LEGENDRE

Geri alınmalı ya da bir istisnaya izin verilmeli. – Teklifte bulunacağım. Desteğinizi bekliyorum.

2 Ulusal Meclis'te delegelerin yerleri bir bölmeyle başkanlık divanından ve kürsüden ayrılmıştı. Bölmenin öbür tarafına dilekçe sunmak isteyenler ve sanıklar geçebilirdi.

BAŞKAN

Oturum açılmıştır.

LEGENDRE

(*Kürsüye çıkar.*)

Ulusal Meclis'in dört üyesi dün gece tutuklanmış bulunuyor. İçlerinden birinin Danton olduğunu biliyorum, diğerlerinin ismini bilmiyorum. Ayrıca kim olurlarsa olsunlar Meclis bölmesinin önünde dinlenmelerini talep ediyorum.

Yurttaşlar, Danton'u da kendim kadar temiz saydığımı ilan ediyorum ve bana herhangi bir suçlama yöneltilmeyeceğine inanıyorum. Selamet ya da Güvenlik komitelerinin hiçbir üyesine saldırmak istemem, ama kişisel nefretin ve kişisel tutkuların en büyük hizmetleri göstermiş adamların özgürlüğünü gasbettiğine dair haklı nedenlere dayanan endişelerim var. Kendi enerjisi sayesinde 1792 yılında Fransa'yı kurtaran adam kulak verilmeyi hak ediyor, vatan hainliğiyle suçlanıyorsa kendini savunabilmesi gerekir.

(*Yoğun hareketlilik.*)

BAZI SESLER

Legendre'un önerisini destekliyoruz.

BİR TEMSİLCİ

Halk adına buradayız, seçmenlerimizin iradesi olmadan kimse bizi yerimizden zorla atamaz.

BİR DİĞERİ

Sözleriniz ceset kokuyor, Jirondenlerin ağzından mı kapınız bu sözleri? Ayrıcalık mı istiyorsunuz? Yasanın kılıcı herkesin başının üstünde sallansın.

BİR DİĞERİ

Komitelerimizin, yasa koyucuları yasanın sığınağından giyotine göndermesine izin veremeyiz.

BİR DİĞERİ

Suçun sığınağı olmaz, yalnızca taçlandırılmış suçlar tahtta bir sığınak bulurlar.

BİR DİĞERİ

Yalnızca madrabazlar sığınma talebinde bulunurlar..

BİR DİĞERİ

Yalnızca katiller bunu kabul etmez.

ROBESPIERRE

Bu toplantıda uzun süredir görülmemiş olan bu kafa karışıklığı büyük meselelerin söz konusu olduğuna dellettir. Bazı adamların vatana karşı zafer kazanıp kazanmayacaklarına bugün karar verilecek. – Dün Chabot’a, Delaunay’a ve Fabre’ye tanımadığınız hakkı, bugün bazı bireylere tanıyabilmek için ilkelerinizi nasıl toptan yadsıyabilirsiniz? Bazı adamların lehine bu farklılık da nereden çıktı? Kişilerin kendilerine ve dostlarına düzdükleri övgüler benim ne umurumda? Yaşadığınız sayısız deneyim bunları kale almamak gerektiğini gösterdi bize. Bir adamın şu ya da bu vatansever eylemi yapıp yapmadığını değil, onun bütün bir politik kariyerini sorguluyoruz. – Legendre tutuklananların isimlerini bilmezmiş gibi görünüyor, oysa bütün Meclis tanıyor onları. Dostu Lacroix da var aralarında. Neden Legendre bunu bilmezden geliyor? Çünkü Lacroix’ın ancak utanmazlıkla savunulabileceğini çok iyi biliyor. Sadece Danton’un adını andı, çünkü bu adın bir ayrıcalığı olduğunu sanıyor. Hayır, biz ayrıcalıklar istemiyoruz, biz putlar istemiyoruz!

(Alkış.)

Danton’un Lafayette’ten, Dumouriez’dan, Brissot, Fabre, Chabot ya da Hébert’ten ne ayrıcalığı var? Onlar hakkında söylenip de bunun hakkında söylenemeyen nedir? Onları bu kadar kolladınız mı? Yurttaşlarından üstünlüğü neyle hak ediyor? Aldatılmış ve aldatılmamış birkaç kişi onun peşinde mutluluğun ve gücün kucağına doğru koşmak üzere etrafında dizildiği için mi? – Kendisine güvenen yurtseverleri ne kadar çok dolandırdıysa, özgürlük dostlarının sertliğini de o kadar şiddetli biçimde hissetmelidir.

Kendi uyguladığınız gücün kötüye kullanılması karşısında korku salmak istiyorlar içinize. Sanki halkın size sunduğu, sizin de bu komitelere devrettiğiniz güven, yurt-severliğinizin kesin bir garantisi değilmiş gibi komitelerin despotluğunu haykırıyorlar. Titriyormuş gibi yapıyorlar. Ben de diyorum ki size, şu anda titreyen suçludur, çünkü masumiyet halkın uyanıklığı karşısında asla titremez.

(Genel alkış.)

Beni de korkutmak istediler, Danton'a yaklaşan tehlikenin bana kadar ulaşabileceğini ima ettiler. Danton'un dostlarının etrafımı kuşattıklarını yazdılar bana; eski bir bağın hatırasının, ikiyüzlü erdemlere körü körüne inanmanın, özgürlüğe yönelik gayretimi ve tutkumu hafifletebileceğini düşünüyormuş bunlar. – Ben de burada ilan ediyorum ki Danton'la aynı tehlikeyle karşı karşıya olsam bile hiçbir şey alıkoyamaz beni. Hepimizin biraz cesarete ve yüce gönüllülüğe ihtiyacı var. Yalnızca suçlular ve sıradan ruhlar kendi saflarında kendi benzerlerinin düşmesini görmekten korkarlar; çünkü artık onları gizleyecek bir suç ortakları sürüsü olmadığına hakikatin ışığına maruz kalacaklardır. Mecliste böylesi ruhlar olsa bile kahramanca olanları da var. Alçakların sayısı çok değil. Sadece birkaç kelleyi uçurursak anavatan kurtulur.

(Alkış.)

Legendre'un önerisinin reddedilmesini istiyorum.

(Bütün delegeler oy birliğiyle kabul ettiklerinin işareti olarak ayağa kalkar.)

ST. JUST

Bu toplantıda “kan” sözcüğünü duymaya tahammül edemeyen birkaç hassas kulak varmış gibi görünüyor. Bazı genel düşünceler onları doğadan ve zamandan daha acımasız olmadığımıza ikna edebilir. Doğa kendi yasalarını sakın sakın ve karşı konulmaz biçimde sürdürür, on-

larla çelişen insan yok edilir. Havanın bileşenlerindeki bir değişiklik, yerin çekirdeğindeki ateşte bir alevlenme, bir su kütlesinin dengesindeki bir dalgalanma, bir salgın hastalık, volkanik bir patlama, bir taşkın binlerce insanı gömer. Sonuç nedir? Fiziksel doğada önemsiz, bütün içinde farkına bile varılmayan bir değişiklik arkasında cesetler bırakmasa neredeyse iz bırakmadan geçip gidecektir.

Soruyorum şimdi: Devriminizdeki ahlaki doğa fiziksel doğadan daha mı özenli olmalı? Bir fikir tıpkı bir fizik yasası gibi kendisine karşı koyanı yok etmemeli mi? Ahlaki doğanın tüm şeklini, yani insanlığı değiştiren bir olay kanla gerçekleşmemeli mi? Dünya tını tıpkı fiziksel alanda volkanları ya da selleri kullandığı gibi düşünsel alanda da kollarımızı kullanır. Bir salgın hastalık ya da bir devrim yüzünden ölmelerinin ne önemi var? – İnsanlığın adımları yavaştır, her biri yüzyıllarla sayılabilir ancak, her birinin arkasında kuşakların mezarları vardır. En basit buluşlara ve ilkelere ulaşmak bu yolda sona eren milyonlarca hayata mal olmuştur. Tarihin akışının hızlandığı bir dönemde daha fazla insanın soluğunun kesilmesi çok sıradan değil midir?

Hızlı ve basit bir sonuca varalım: Herkes eşit koşullarda yaratıldığı için doğanın oluşturduğu farklılıklar dışında herkes eşittir. Bu yüzden herkesin önceliği olabilir ve hiç kimsenin ayrıcalığı olamaz, ne bir bireyin ne de küçük ya da büyük bir bireyler topluluğunun. – Gerçekliğe uygulanmış bu ilkenin her bir unsuru kendi insanlarını öldürmüştür. 14 Temmuz, 10 Ağustos, 31 Mayıs onun noktalama işaretleridir. Bunun bedenlerin dünyasına uygulanabilmesi için dört yıl gerekmiştir; olağan koşullarda bunun için yüzyıllar gerekirdi ve noktalama işaretleri kuşaklar arasına konulurdu. Devrim ırmağının her yatakta, her yeni kıvrımda dışarıya cesetler fırlatmasında şaşılacak ne var?

Sözümüze ekleyecek birkaç sonuç daha olacak, bunu yapmamız için bizi birkaç yüz ceset mi engelleyecek? – Musa yeni devleti kurmadan önce yozlaşmış eski kuşak iyice ayıklanana kadar halkını Kızıldeniz'den ve çölden yürüttü. Yasa koyucular! Bizim ne Kızıldeniz'imiz ne de çölümüz var, ama bizim savaşımız ve giyotinimiz var.

Devrim Pelias'ın kızları³ gibidir; insanlığı gençleştirmek için onu parçalar. İnsanlık ilk kez yaratılıyormuşçasına tufan dalgalarından yükselen yeryüzü gibi kan göllerinden asıl güçlü organlarıyla yükselecek.

(*Uzun süreli alkış. Bazı üyeler coşkuyla ayağa kalkar.*) Avrupa'da ve dünyanın her yerinde Brutus hançerini giysilerinin altında taşıyan tiranlığın tüm gizli düşmanlarından bu yüce anı bizimle paylaşmalarını istiyoruz.

(*Dinleyiciler ve delegeler Marseillaise marşını söyler.*)

3 Yunan mitolojisinde büyücü Medea, Pelias'ın kızlarını babalarının gençleşmesi için öldürüp parçalara ayırmaya ikna eder.

III. Perde

[III.1]

*Luxembourg,¹ mahpuslarla dolu bir salon.
Chaumette, Payne, Hérault-Séchelles ve diğer mahpuslar.*

CHAUMETTE

(Payne'nin kolunu çekiştirir.)

Dinleyin Payne, öyle olur ya, az önce bir duyguya kapıldım; bugün başım ağrıyor, çıkarımlarınızla biraz yardım edin, çok kötü bir şey olacakmış gibi geliyor bana.

PAYNE

Gel bakalım filozof Anaksagoras, irşat edeyim seni. – Tanrı yoktur, çünkü: Dünyayı ya Tanrı yaratmıştır ya da yaratmamıştır. Tanrı yaratmadıysa dünyanın nedeni kendi içindedir ve Tanrı yoktur, çünkü Tanrı ancak her türlü varlığın nedenini içermekle Tanrı olur. Ama Tanrı dünyayı yaratmış olamaz, çünkü yaratılış ya Tanrı gibi öncesiz ve sonrasızdır ya da bir başlangıcı vardır. Bir başlangıcı varsa Tanrı'nın onu zamanın belirli bir anında yaratmış olması gerekir; yani Tanrı sonsuz bir süre dinlendikten sonra bir anda faaliyete geçmiş olmalıdır, yani ansızın zaman kavramının onun üzerinde uygulan-

¹ Seine Nehri'nin sol yakasındaki Luxembourg Sarayı 13. Louis'nin annesi Marie de Medicis tarafından yaptırıldı. 1750 yılına kadar kraliyet sarayı olarak kullanıldı, daha sonra sanat müzesi hâline getirildi. Fransız Devrimi sırasında hapisane olarak kullanılan saray devrim sonrasında senato binası oldu.

masını sağlayan bir değişiklik geçirmiş olmalıdır ki ikisi de Tanrı'nın varlığıyla çelişir. Dolayısıyla Tanrı dünyayı yaratmış olamaz. Oysa biz dünyanın ya da en azından kendi Ben'imizin mevcut olduğunu ve yukarıda söylenenlerden kendi nedeninin de kendi içinde ya da Tanrı olmayan bir şeyde olması gerektiğini açık ve net olarak bildiğimiz için, bu yüzden bir Tanrı var olamaz. Quod erat demonstrandum.²

CHAUMETTE

Ah, gerçekten yeniden ışığa kavuştum, teşekkür, teşekkür ederim.

MERCIER

Bir dakika Payne, ya yaratılış öncesiz ve sonrasız ise?

PAYNE

O zaman o yaratılış değildir, o zaman Spinoza'nın dediği gibi Tanrı'yla birdir ya da onun bir özelliğidir, o zaman Tanrı her şeydedir, sizdedir cancağızım, Filozof Anaksagoras'tadır ve benim içimdedir. Bu o kadar kötü olmazdı, ama itiraf etmelisiniz ki sevgili Tanrı her birimizin içindeyken dış ağrısı çekebilir, belsoğukluğuna yakalanabilir, diri diri gömülebilir ya da en azından bunun çok nahoş düşüncesine kapılabilirse, ilahi yücelikten pek de söz edilemez.

MERCIER

Ama ortada yine de bir neden olmalı.

PAYNE

Bunu kim inkâr ediyor; ama bizim Tanrı olarak, yani mükemmel olarak düşündüğümüz şeyin bu neden olduğunu kim söylüyor size? Dünyayı mükemmel olarak mı kabul ediyorsunuz?

MERCIER

Hayır.

2 (Lat.) Kanıtlanması istenen de budur. Kanıtlanması gerekeni böylece kanıtlanmış olduk anlamında kullanılmıştır.

PAYNE

Peki, mükemmel olmayan bir sonuçtan mükemmel bir nedene nasıl varıyorsunuz? – Voltaire ne Tanrı'yla ne de krallarla bozuşmaya cesaret edebildi, bu yüzden yaptı bunu. Aklından başka bir şeyi olmayan ve onu tutarlılıkla kullanmayı bile bilmeyen ya da buna cesaret edemeyen, beceriksizin tekidir.

MERCIER

Buna karşılık ben mükemmel bir nedenin mükemmel bir sonucu olabilir mi diye soruyorum; yani mükemmel bir şey mükemmel bir şeyi yaratabilir mi? Bu imkânsız değil midir? Çünkü yaratılanın kendi nedeni asla kendi içinde olamayacaktır, oysa bunun mükemmelliğe dâhil olduğunu söylemişsiniz.

CHAUMETTE

Susun! Susun!

PAYNE

Sakin ol filozof. – Haklısınız; Tanrı'nın yaratması gerekiyorsa, yalnızca mükemmel olmayan bir şey yaratabilir, tereddütle onu tamamen bu hâliyle bırakır. Tanrı'yı yalnızca yaratır hâlde düşünebilmemiz pek insanca değil mi? Çünkü kendimize “Biz varız!” diyebilmek için sürekli hareket edip silkinmemiz gerekiyor! Tanrı'ya da bu sefil ihtiyacı yakıştırmak zorunda mıyız? Tinimiz uyumlu bir hâlde kendine dayanan bir varlıkta sonsuz bahtıyarlığa dahi yorsa, kulaklara tamamen gizemli bir tavırla söylediğimiz gibi coşup taştan sevgi ihtiyacından ötürü hemen parmaklarını uzatıp masanın üstünde hamurdan insancıklar yaptığını varsaymak zorunda mıyız? Sırf kendimizi Tanrı'nın oğulları yapmak için bütün bunlara mecbur muyuz? Daha mütevazı bir babayı tercih ederim; en azından ona kendi seviyesinin altında, domuz ahırlarında ya da kadirgaların üstünde eğitim görmeme izin vermesini yakıştıramam.

Mükemmel olmayanı ortadan kaldırın, ancak o zaman Tanrı'yı kanıtlayabilirsiniz. Spinoza denedi bunu. Kötüyü yadsıyabilirsiniz, ama acıyı yadsıyamazsınız; yalnızca akıl Tanrı'yı kanıtlayabilir, duygu buna isyan eder. Anlasana Anaksagoras, neden acı çekiyorum? Bu ateizmin kayasıdır. En küçük bir acı titremesi, yalnızca bir atomun kıpırdaması yaratılışta yukarıdan aşağıya bir çatlak yaratır.

MERCIER

Ya ahlak?

PAYNE

Önce Tanrı'yı ahlaktan yola çıkararak kanıtlıyorsunuz, sonra da ahlakı Tanrı'dan yola çıkararak. – Ahlakınızla nereye varmak istiyorsunuz? Kendinde ve kendisi için iyi ya da kötü var mıdır, yok mudur bilmiyorum, bu yüzden de davranış tarzını değiştirmek zorunda değilim. Doğama uygun davranıyorum, ona uygun olan benim için iyidir ve onu yaparım, doğama aykırı olan, benim için kötüdür, onu yapmam ve yoluma çıktığında kendimi ona karşı savunurum. Söylendiği gibi erdemli kalabilirsiniz ve kendinizi sözüm ona sefahatten koruyabilirsiniz, bu yüzden onların karşıtlarını hor görmemiz gerekmez, çok da hazin bir duygudur bu.

CHAUMETTE

Doğru, çok doğru.

HÉRAULT

Ey filozof Anaksagoras, Tanrı'nın her şey olduğu için kendi karşıtı da, yani mükemmel ve kusurlu, kötü ve iyi, mutlu ve acı çeken de olması gerektiği söylenebilir; elbette sonuç sıfıra eşit olur, bunlar birbirini karşılıklı ortadan kaldırır, böylece hiçe varırız. – Sevinebilirsin, sonunda mutlu çıkıyorsun işin içinden, Madam Momoro'ya doğanın başyapıtı olarak tapınabilirsin rahatlıkla, en azından kasıklarında gül çelenkleri bıraktı.

CHAUMETTE

Size yürekten teşekkür ediyorum beyler.

(Çıkar.)

PAYNE

Henüz cesaret edemiyor, sonunda kendini kutsal yağla mesh edecek, ayaklarını Mekke'ye doğru uzatacak ve hiçbir yolu yürünmemiş bırakmamak için sünnet de olacak.

(Danton, Lacroix, Camille, Philippeau içeri alınırlar.)

HÉRAULT

(Danton'a doğru yürür ve onu kucaklar.)

Günaydın, iyi geceler demem gerekirdi. İyi uyudun mu diye soramıyorum, – nasıl uyuyacaksın ki?

DANTON

Pek iyi, gülerek gitmeli yatağa.

MERCIER

(Payne'ye.)

Güvercin kanatlı bu çoban köpeği! Devrimin kötü dehası bu, anasına kafa tuttu ya, anası daha güçlüydü ondan.

PAYNE

Yaşamı da ölümü de aslında büyük bir talihsizlik.

LACROIX

(Danton'a.)

Bu kadar hızlı geleceklerini düşünmemiştim.

DANTON

Ben biliyordum, uyardılar.

LACROIX

Sen de hiçbir şey söylemedin mi?

DANTON

Neye karşı? Beyin kanaması en iyi ölümdür, daha önce sinde hasta olmak ister miydin? Ve – buna cesaret edeceklerini düşünmemiştim.

(Héroult'a.)

Canlı ceset olarak dolaşmaktansa, toprağın içine uzanmak daha iyi; toprak yastığım, yani iskemlem olsun isterim.

HÉRAULT

Hiç olmazsa nasırlı parmaklarımızla güzel çürüme hanı-
mefendisinin yanaklarını okşamayacağız.

CAMILLE

(*Danton'a.*)

Hiç uğraşma. Dilini boğazından dışarı ne kadar uzatır-
san uzat, yine de alınıdaki ölüm terlerini yalayamazsın.

– Ah Lucile! Büyük bir felaket bu.

(*Mahpuslar yeni gelenlerin etrafına üşüşür.*)

DANTON

(*Payne'ye.*)

Siz ülkenizin esenliği için ne yaptınızsa, ben de kendi
ülkem için aynısını yaptım. Ben daha az şanslıydım,
idam sehпасına gönderiyorlar; öyle olsun, sendeleme-
yeceğim.

MERCIER

(*Danton'a.*)

Yirmi ikilerin kanı seni boğuyor.

BİR MAHPUS

(*Hérault'a.*)

Halkın gücü ve aklın gücü birdir.

BİR DİĞERİ

(*Camille'e.*)

Eee, sokak lambalarının genel valisi, senin sokak aydın-
latmasını ıslahın Fransa'yı daha aydınlık kılmadı.

BİR DİĞERİ

Bırakın onu! Bunlar “merhamet” sözcüğünü telaffuz
eden dudaklardır.

(*Camille'e sarılır, birçok mahpus onun yaptığıııı yapar.*)

PHILIPPEAU

Biz ölenlerin duasını okuyan rahipleriz, salgın bize de bu-
laştı, aynı hastalıktan ölüyoruz.

BİRKAÇ SES

Size vuran kırbaç, hepimizi öldürüyor.

CAMILLE

Beyler, çabalarımızın sonuçsuz kalmasına çok üzülyorum, bu talihsizlerin kaderine ağladığım için gidiyorum idam sehpasına.

[III.2]

Bir oda.

Fouquier-Tinville, Herman.

FOUQUIER

Her şey hazır mı?

HERMAN

Zor olacak, aralarında Danton olmasaydı, kolay olurdu.

FOUQUIER

Ne yapacağını önceden göstermeli.

HERMAN

Jüridekileri korkutacak; devrimin korkuluğu o.

FOUQUIER

Jüridekiler istemeli.

HERMAN

Bir yöntem biliyorum, ama yasalara uygun değil.

FOUQUIER

Olsun.

HERMAN

Kura çekmeyeceğiz, sağlam olanları seçeceğiz.

FOUQUIER

Bu iş yürümeli. – İyi bir çalı ateşi olacak. On dokuz kişiler. Ustalıkla bir araya getirildiler. Dört sahtekâr, sonra birkaç banker ve yabancı. Baharatı bol bir mahkeme. Halkın böyle bir şeye ihtiyacı var. – Yani güvenilir insanlar! Kim olabilir mesela?

HERMAN

Leroi. Sağırdır ve sanıkların söylediklerinin hiçbirini duymaz, Danton isterse gırtlığını paralasın.

FOUQUIER

Çok iyi. Başka!

HERMAN

Vilatte ve Lumière, biri meyhaneden hiç çıkmaz ve diğeri de bütün gün uyuklar, ikisi de ağızlarını yalnızca “Suçludur!” demek için açarlar. – Girard’ın ilkesine göre bir kez mahkeme karşısına çıkanın kurtulma şansı yoktur. Renaudin...

FOUQUIER

O da mı? Bir defasında birkaç din adamının kurtulmasına yardım etmişti.

HERMAN

Sakin ol, birkaç gün önce bana geldi ve bütün mahkûmların birazcık bitkin düşsünler diye idamdan önce hacamat edilmelerini istedi. Dikkatli davranışları sınırlarını bozuyormuş.

FOUQUIER

Ah, çok iyi. Peki güvendim.

HERMAN

Sen bu işi bana bırak.

[III.3]

*Conciergerie,³ bir koridor.
Lacroix, Danton, Mercier ve diğer mahpuslar
volta atarlar.*

LACROIX

(Bir mahpusa.)

Nasıl bu kadar çok talihsiz insan ve böyle sefil bir durumda?

MAHPUS

Giyotin arabaları Paris’in bir mezbaha olduğunu göstermedi mi size?

3 Palais de la Cité’nin en eski bölümü olan yapı, Konvansiyon dönemindeki terör günlerinde pek çok mahkûmun giyotine gitmeden önce son günlerini geçirdiği yer.

MERCIER

Değil mi Lacroix? Eşitlik tüm kellelerin üzerinde kılıcını sallıyor, devrimin lavları akıyor, giyotin cumhuriyetçileştiriyor! Bunun üzerine ön sıralardakiler alkışlıyor ve Romalılar ellerini ovuşturuyorlar, ama bu sözcüklerin her birinin bir kurbanın son hırıltısı olduğunu duymuyorlar. Hayat buldukları ana kadar sözlerinizin peşinden gidin. – Etrafınıza bakın, bütün bunları söylediniz siz, sözcüklerinin mimiklerle tercümesi bu. Bu sefiller, onların celatları ve giyotin sizin ete kemiğe bürünmüş sözlerinizdir. Bayezid'in uçurduğu kellelerden piramitler yapması gibi, siz de sistemlerinizi insan kellelerinden yaptınız.

DANTON

Haklısın – bugünlerde her şeyi insan etiyle hazırlıyorlar. Çağımızın laneti bu. Şimdi benim bedenim de tüketilecek.

Devrim mahkemesini kuralı bir yıl oldu. Tanrı'dan ve insanlardan özür diliyorum, yeni Eylül cinayetlerini önlemek istemiştım, masumları kurtarmayı umdum, ama bu gün geçtikçe işlenen cinayetler formaliteleriyle daha korkunç ve bir o kadar da kaçınılmaz. Beyler, hepinizi buradan çıkarmayı ümit etmişim.

MERCIER

Evet, çıkacağız buradan.

DANTON

Şimdi yanınızdayım, bunun nasıl biteceğini Tanrı bilir.

[III.4]

Devrim Mahkemesi.

HERMAN

(*Danton'a.*)

Adınız yurttaş.

DANTON

Devrim adımı anıyor. Yakında hiçlik mekânım olacak, adım da tarihin panteonunda yer alacak.

HERMAN

Danton, Meclis sizi Mirabeau, Dumouriez, Orléans, Jirondenler, yabancılar ve 17. Louis fraksiyonuyla birlikte komplo düzenlemekle suçluyor.

DANTON

Sık sık halkın davasını dile getirmek için kullandığım seşim bu iftirayı hiç zorlanmadan reddedecektir. Beni suçlayan sefiller burada ortaya çıkabilirler, ben onları utandıracağım. Komisyonlar burada toplanabilir, ben yalnızca onlara yanıt veririm. Davacılar ve tanıklar olarak onlar bana gerekli. Kendilerini gösterebilirler.

Ayrıca siz ve kararınız hiç umurumda değilsiniz. Size zaten söyledim, çok geçmeden sığınağım hiçlik olacak; – hayat benim için bir yük, beni ondan kurtarabilirsiniz, zaten sırtımdan atmaya çalışıyorum.

HERMAN

Danton, pervasızlık suçı, sükûnet suçsuzluğa delalettir.

DANTON

Şahsi pervasızlığı elbette kınamak gerek, ama çok sık sergilediğim, özgürlük için savaşıırken sık sık gösterdiğim ulusal pervasızlık tüm erdemlerin en yararlısıdır. – O benim pervasızlığımdır, burada Cumhuriyet'in yararına, sefil davacılarıma karşı yararlanıyorum ondan. Böyle alçak bir tarzda iftiraya uğradığımı görüp de kendimi tutmam mümkün mü? – Benim gibi bir devrimciden soğuk bir savunma beklenemez. Devrimlerde benim kıratımdaki adamlara paha biçilemez, onların alnında özgürlüğün dehası süzülür.

(Dinleyiciler arasında alkış belirtileri.)

Beni Mirebeau, Dumouriez, Orléans'la birlikte komplo kurmakla, sefil despotların ayaklarına kapanmakla suçluyorlar, kaçınılmaz, boyun eğmez adaletin karşısında yanıt vermern isteniyor. – Seni sefil St. Just, gelecekte bu küfürden sen sorumlu olacaksın!

HERMAN

Sakince yanıt vermenizi istiyorum sizden, Marat'yı hatırlayın, hâkimlerinin karşısına huşu içinde çıktı.

DANTON

Ellerinizi bütün hayatımın üstüne koydunuz, o zaman hayatım ayağa kalkabilir ve size karşı koyabilir; eylemlerimin her birinin ağırlığı altında gömeceğim sizi. – Bununla gurur duymuyorum. Kollarımızı kader yönlendiriyor. Ama yalnızca güçlü karakterler onun organlarıdır.

Marsfeld'de krallığa savaş ilan ettim, ona 10 Ağustos'ta darbe vurdum, 21 Ocak'ta öldürdüm ve kral-lara meydan okumak üzere eldiven olarak bir kadın kafası fırlattım.

(Yine alkış belirtileri. Dava dosyasını alır.)

Bu utanç belgesine bir göz attığımda, tüm varlığımın sarsıldığını hissediyorum. Danton'u o hatırlamaya değer günde, 10 Ağustos'ta boy göstermeye zorlayanlar kimlerdi? Enerjisini ödünç aldığı ayrıcalıklı varlıklar kimlerdi? – Davacılarım ortaya çıkabilirler. Bunu talep ederken tamamen sakinim. Bu sersem heriflerin foyasını meydana çıkartacağım ve onları hiçbir zaman dışına çıkmamış olmaları gereken yere, hiçliğe geri fırlatacağım.

HERMAN

(Çıngırağı çalar.)

Zili duymuyor musunuz?

DANTON

Onurunu ve yaşamını savunan bir insanın sesi, senin çıngırağının sesini bastırmalıdır.

Eylül ayında minik devrim civcivini aristokratların parçalanmış bedenleriyle besledim. Benim sesim aristokratların ve zenginlerin altınlarından halk için silahlar döktü. Benim sesim despotizmin hempalarını süngü dalgaları altına gömen kasırgaydı.

(Büyük alkış.)

HERMAN

Danton, sesiniz yoruldu, çok hareket ettiniz. Bir sonraki oturumda savunmanızı yapacaksınız. Dinlenmeye ihtiyacınız var. – Oturum kapanmıştır.

DANTON

Şimdi Danton'u tanıyorsunuz – birkaç saat sonra şerefiyle ölecek.

[III.5]

*Luxembourg, bir zindan.
Dillon, Laflotte, bir gardiyan.*

DILLON

Herif, burnunun ışığını yüzüme tutma. Ha, ha, ha.

LAFLOTTE

Kapa çeneni, yeni ayın halesi var. Ha, ha, ha.

GARDİYAN

Ha, ha, ha. Bayım, ay ışığında okuyabilecek misiniz?
(*Elinde tuttuğu bir pusulayı gösterir.*)

DILLON

Ver onu!

GARDİYAN

Bayım, yeni ay yüzünden bende sular çekildi.

LAFLOTTE

Pantolonunu sel basmış gibi görünüyor.

GARDİYAN

Hayır, su çekiyor.

(*Dillon'a.*)

Sizin güneşinizden saklandı beyim; okumak istiyorsanız, yeniden ortaya çıkması için bana bir şeyler vermeniz gerekir.

DILLON

Al bakalım! Haydi uza.

(*Gardiyan para verir. Gardiyan çıkar. – Dillon okur.*)

Danton mahkemeyi ürküttü, jüri bocaladı, dinleyiciler homurdandı. Olağanüstü bir kalabalık vardı. Halk adalet sarayına akın etti ve köprüye kadar olan alanı doldurdu. Bir avuç dolusu para, sonunda bir kol – hmmm! Hmmm!

(*Volta atar ve ara sıra bir şişeden içer.*)

Ayağımı sokağa bir atabilsem. Kendimi böyle boğazlatmayacağım. Evet, sokağa bir adım atmalı!

LAFLOTTE

Ya da arabanın üstüne, aynı şey.

DILLON

Öyle mi dersin? Arada birkaç adım var, Dezemvrin'in cesetleriyle ölçmek için yeterince uzun. – Dürüst insanların başkaldırmasının zamanı geldi.

LAFLOTTE

(*Kendi kendine.*)

Kafası ne kadar iyi olursa, sonuç almak da o kadar kolaylaşacak. Haydi moruk, birkaç kadeh daha, o zaman neşem yerine gelecek.

DILLON

Bu alçaklar, bu deliler sonunda kendi kendilerini gönderecekler giyotine.

(*Volta atar.*)

LAFLOTTE

(*Kendi kendine.*)

İnsan kendini ona adarsa, yaşamı yeniden adamakıllı sevebilir, çocuğu gibi. İnsanın tesadüfen ensest yapması ve kendi kendisinin babası olabilmesi çok sık gerçekleşmez. Aynı anda hem baba hem çocuk. Rahat bir Oedipus.

DILLON

Halkı cesetlerle besleyemezsiniz. Danton'un ve Camille'in karıları halka Asinyalar⁴ dağıtsa, kellelerden daha iyidir.

4 Dönemin kâğıt parası.

LAFLOTTE

(Kendi kendine.)

Onların ardından gözlerimi yormazdım, iyi generale ağlamak için lazım olabilirler bana.

DILLON

El Danton'a uzandı! Kim güvende artık? Korku onları birleştirecek.

LAFLOTTE

(Kendi kendine.)

O bitti artık. Mezardan çıkmak için bir cesedin üstüne bassam ne olur?

DILLON

Sokağa bir adım atabilsem. Yeterince insan bulurum, eski askerler, Jirondenler, eski soylular, hapishaneleri boşaltırız, mahpuslarla anlaşmalıyız.

LAFLOTTE

(Kendi kendine.)

Elbette biraz alçaklık kokuyor. Neye yarar? Denemek de isterdim bunu, şimdiye kadar tek yanıyıldım. İnsanın vicdanı sızlıyor, elbette bu biraz değişiklik olur, insanın hep kendi kokusunu koklaması hoş değil. – Giyotini beklemek can sıkıcı oldu, o iş için bu kadar uzun beklemek! Zihnimde belki yirmi kere yaşadım. Bir cazibesi de kalmadı artık, sıradan bir şey oldu.

DILLON

Danton'un karısına bir not göndermeli.

LAFLOTTE

(Kendi kendine.)

Sonra da – ölümden değil ama acıdan korkuyorum. Canını acıtabilir, kim garanti verir bana? Gerçi bir anda olup bittiği söyleniyor, ama acının daha hassas bir zaman ölçüsü vardır, saliseyi bile parçalara ayırır. Hayır! Acı yegâne günahdır ve ıstırap yegâne rezalettir. Ben erdemli kalacağım.

DILLON

Dinle Laflotte, nerede kaldı bu herif? Param var, bu iş olmalı, demiri tavında dövmeliyiz, planım hazır.

LAFLOTTE

Hemen, hemen! Gardiyanı tanıyorum, onunla konuşacağım. Beni de hesaba katabilirsin general, bu delikten çıkacağız,

(*Uzaklaşırken kendi kendine.*)

başka bir deliğe girmek için, ben en genişine, dünyaya; o en darına, mezara.

[III.6]

Selamet Komitesi.

St. Just, Barrère, Collot d'Herbois, Billaud-Varennes.

BARRÈRE

Fouquier ne yazmış?

ST. JUST

İkinci duruşma bitti. Mahpuslar Meclis'in ve Selamet Komitesi'nin daha fazla üyesinin mahkemede görünmesini talep ettiler, tanıkların reddedilmesi üzerine halka çağrı yaptılar. Gönüller tarif edilemeyecek kadar etkilendi. Danton Jupiter'i oynadı ve buklelerini salladı.

COLLOT

Samson onu buklelerinden daha da kolay yakalayacak.

BARRÈRE

Kendimizi gösteremeyiz, balıkçı kadınlar ve paçavra toplayanlar bizi daha az etkileyici bulabilir.

BILLAUD

Halkın bir ezilme içgüdüğü var, isterse bakışlarla olsun; böyle aşağılayıcı bakışlardan hoşlanıyor. Böylesi alınlar bir asalet armasından daha berbattır, insanı hor görmenin su katılmamış aristokrasisi barınır onlarda. Herkesi mıhlamalarını kolaylaştırır bu, çünkü tepeden bir bakışa maruz kalmak insanı bezdirir.

BARRÈRE

Bağadan yapılmış Siegfried gibi o, Eylül'dekilerin kanı yaralanmaz kılmış onu. – Robespierre ne diyor?

ST. JUST

Bir şey söyleyecekmiş gibi yapıyor. Jüridekilerin yeterince bilgilendiklerini belirtip tartışmaları sonlandırması gerek.

BARRÈRE

Mümkün değil, bu olmaz.

ST. JUST

Ne pahasına olursa olsun gitmeliler; kendi ellerimizle boğmamız gerekse bile. Göze alın! Danton bu sözü bize boşuna öğretmiş olamaz. Devrim onların cesetleri üzerinde sendelemeyecek, ama Danton hayatta kalırsa devrimin yakasına yapışacak ve onun görünüşünde özgürlüğün ırzına geçecekmiş gibi bir hâl var.

(St. Just dışarı çağrılır. Bir gardiyan içeri girer.)

GARDİYAN

St. Pelagie'de mahpuslar ölüyor, doktor istiyorlar.

BILLAUD

Buna hiç gerek yok, cellatların daha az zorluk çeker.

GARDİYAN

Hamile kadınlar da var aralarında.

BILLAUD

Daha iyi, bebeklerine tabut gerekmeyecek.

BARRÈRE

Bir aristokratın veremi, Devrim Mahkemesi'ni fazladan oturum yapmaktan kurtarıyor. Her türlü ilaç karşı devrime hizmet eder.

COLLOT

(Bir belge alır.)

Bir dilekçe, bir kadın ismi.

BARRÈRE

Giyotin yatağı ile bir Jakoben'in yatağı arasında tercih yapmak zorunda kalanlardan birisidir mutlaka. Lucretia

gibi onurlarını kaybettikten sonra ölenler, ama Romalı kadından biraz daha geç olarak lohusa yatağında, kanserden ya da yaşlılıktan. – Tarquinius'u bir bakirenin erdem cumhuriyetinden kovmak pek de fena olmaya bilir.

COLLOT

Kadın çok yaşlı. Madam ölmek istiyor, kendini ifade etmeyi biliyor, hapishanenin üstüne bir tabut kapağı gibi kapandığını söylüyor. Henüz dört haftadır içeride. Yanıt kolay.

(Yazar ve okur.)

Yurttaş, henüz ölümü arzulamanın vakti gelmedi.

(Gardiyan çıkar.)

BARRÈRE

İyi söyledin. Fakat giyotinin gülmeye başlaması iyi değil Collot, yoksa insanlar artık korkmazlar ondan. O kadar senli benli olmaya gerek yok.

(St. Just geri gelir.)

ST. JUST

Az önce bir ihbar aldım. Hapishanelerde komplo kuruyorlar, Laflotte adlı genç bir adam her şeyi açığa çıkarttı. Dillon'la aynı koğuşta yatıyor, Dillon sarhoş olup konuşmuş.

BARRÈRE

Kendi şişesiyle kendi boynunu vuruyor, daha önce de çok oldu bu.

ST. JUST

Danton'un ve Camille'in karıları halka para dağıtacaklarmış. Dillon hapisten kaçacakmış, mahkûmları serbest bırakacaklar, Meclis'i havaya uçuracaklar.

BARRÈRE

Masal bunlar.

ST. JUST

Ama biz bu masalları onları uyuturken anlatacağız. İh-

bar elimde, bir de sanıkların pervasızlığı, halkın homurdanışı, jüridekilerin şaşkınlığı – bir rapor hazırlayacağım.

BARRÈRE

Evet St. Just, git de uzun cümlelerini kur, her virgül bir pala vuruşu, her nokta uçurulmuş bir kelledir onlarda.

ST. JUST

Meclis mahkemenin davayı ara vermeden sürdürmesi ve mahkemeye karşı saygısız davranan ya da ortalığı karıştıran tartışmalara sebep olan her sanığı duruşmalardan çıkarması yolunda bir genelge yayımlamalı.

BARRÈRE

Sende devrimci bir içgüdü var; kulağa çok ılımlı geliyor ve yine de etkili olacak. Susmaz onlar, Danton bağırmandan duramaz.

ST. JUST

Sizin desteğinizi hesaba katıyorum. Meclis'te Danton gibi hasta olan ve aynı tedaviden korkan insanlar var. Yeniden cesaret kazanacaklar ve usullerin bozulması hakkında bağıracaklar,

BARRÈRE

(Onun sözünü keserek.)

Onlara diyeceğim ki, Catilina'nın komplosunu kim açığa çıkarttıysa ve suçluları anında ölümle cezalandırıdıysa, protokolün çiğnenmesiyle kim suçlandıysa, Roma'ya o konsül olacaktır. Onu suçlayanlar kimdi?

COLLOT

(Coşkuyla.)

Git St. Just. Devrimin lavları akıyor. Özgürlük onun güçlü rahmini dölemek isteyen korkakları kucaklayarak boğacaktır; halkın yüceliği onlara Jupiter'in Semele'ye gök gürültüleri ve yıldırımlar altında yürümesi gibi görünecek ve onları küle çevirecek. Git St. Just, yıldırım çekicini korkakların kafasına fırlatmanda sana yardım edeceğiz.

(St. Just çıkar.)

BARRÈRE

Tedavi sözünü duydun mu? Giyotini bulaşıcı zevk hastalığının⁵ özel ilacı hâline getiriyorlar. Ilımlılarla değil, sefahatle savaşıyorlar.

BILLAUD

Buraya kadar yollarımız bir.

BARRÈRE

Robespierre devrimi bir ahlak dersliğine dönüştürmek ve giyotini kürsü olarak kullanmak istiyor.

BILLAUD

Veya dua taburesi olarak.

COLLOT

Ama daha sonra üzerinde oturmayıp uzanması gerekecek.

BARRÈRE

Kolay olacak bu. Dolandırıcı denilenlerin hukuk insanı denilenler tarafından asılması gerekiyorsa, dünyanın da amuda kalkması gerekirdi.

COLLOT

(*Barrère'ye.*)

Bir daha ne zaman Clichy'ye geliyorsun?

BARRÈRE

Doktor artık bana gelmediğinde.

COLLOT

O beldenin üstünde bir kuyruklu yıldız görünmüş, onun hafifçe yakan ışığı altında senin belin tamamen kurumuş, doğru mu?

BILLAUD

Yakında çekici Demahy'nin şirin parmakları onu kılıfından dışarı çekecek ve belinden aşağıya bir atkuyruğu gibi sallandıracak.

BARRÈRE

(*Omuz silker.*)

Şişşt. Erdemli adanın kulağına gitmesin.

5 Frengi kastediliyor.

BILLAUD

İktidarsız bir kutsal metin araştırmacısı o.⁶

(*Billaud ve Callot çıkar.*)

BARRÈRE

(*Yalnız.*)

Canavar! – “Henüz ölümü arzulamanın vakti gelmedi!”

Bu sözlerin bunu söyleyen dili kurutması gerekirdi.

Ya ben? – Septembriseurs⁷ hapishaneleri doldurduğunda bir mahpus bıçağına davranıyor, katillerin arasına dalıyor, bıçağını bir rahibin göğsüne saplıyor, adam kurtuldu! Kimin buna itirazı olabilir? Ben katillerin arasında mı olacağım, yoksa Selamet Komitesi’nde mi oturacağım, giyotinle mi, yoksa bir çakıyla mı gideceğim? Hepsi bir, yalnızca durumlar biraz daha karışık, temel koşullar aynı. – Birini öldürebilirse, ikisini, üçünü, daha fazlasını da mı öldürebilir? Bunun sonu nerede? O zaman arpa taneleri geliyor: İki tane bir yığın ederse, üç, dört, daha fazla tane kaç yığın eder? Gel vicdanım, gel pilicim, gel bili bili, işte yem.

Peki – ben de mahpus muyum? Şüpheliydim, bu da aynı kapıya çıkar, ölüm kesindi bana.

(*Çıkar.*)

[III.7]

Conciergerie.

Lacroix, Danton, Philippeau, Camille.

LACROIX

İyi bağırdın Danton, yaşamın için biraz daha önce bu kadar sıkıntıya katlansaydın şimdi farklı olurdu. Ölüm birisine bu kadar küstahça yaklaşırsa, kokusunu ensesinde hissettirirse ve gitgide daha ısrarcı olursa, değil mi ama?

CAMILLE

Birinin daha ırzına geçerse ve ganimetini kavga dövüş sıcak organların arasından koparıp alırsa! Ama tüm for-

6 Robespierre’in yeni bir din yorumu getirmesine gönderme.

7 Eylül katliamına katılanlar.

malitelerde böyle, yaşlı bir kadınla nikâh kıymak gibi, belgeler hazırlanıp şahitler çağrıldığında, âmin denildiğinde ve yorgan kaldırılıp soğuk bedenlerle yavaşça altına girildiğinde!

DANTON

Kollar ve dişler birbirine girseydi, bir mücadele olurdu! Ama sanki bir değirmenin çarkına düşmüşüm de uzuvlarım yavaş yavaş ve sistemli olarak o soğuk fiziksel güç tarafından döndürülüyorlarmış gibi geliyor bana. Böyle mekanik bir biçimde öldürülmek!

CAMILLE

Orada, çürümenin nemli buğusunda yalnız yatmak, soğuk, kaskatı – belki ölüm yaşama yavaş yavaş liflerini çekerek eziyet ettiği için – belki de bilinçli olarak çürüyüp gitmek!

PHILIPPEAU

Sakin olun dostlarım. Ancak kış geçtikten sonra tohum veren güz çiğdemleri gibiyiz. Yeri değiştirilen çiçeklerden tek farkımız bu denemeden sonra biraz pis kokmamız. O kadar fena mı bu?

DANTON

İnsanın ruhunu yücelten bir manzara! Bir bok yığının-
dan bir diğerine! İlahi sınıflar teorisi, değil mi? Birin-
ciden ikinciye, ikinciden üçüncüye vesaire. Okul sıra-
larından bıktım, kığım maymunlarınkı gibi şişti orada
oturmaktan.

PHILIPPEAU

Ne istiyorsun peki?

DANTON

Huzur.

PHILIPPEAU

Huzur Tanrı'da.

DANTON

Hiçlikte. Hiçlikten daha sakın bir şeye dal, en büyük hu-
zur Tanrı'ysa hiçlik Tanrı değil midir? Ama ben ateistim.

Şu lanet olası teori: Hiçbir şey yok olmaz! Ve ben bir şeyim, asıl dert bu! – Yaratılış öyle yaydı ki kendini. Hiçbir boşluk yok, her yer kalabalık. Hiçlik intihar etti, yaratılış onun yarasıdır, biz onun kanının damlalarıyız, dünya da içinde çürüdüğü mezar. – Delilik gibi geliyor kulağa, ama bir hakikat payı da var içinde.

CAMILLE

Dünya Ölümsüz Yahudi'dir, hiçlik ölümdür, ama imkânsızdır. Şarkıda söylendiği gibi, “Ah ölememek, ölememek!”

DANTON

Hepimiz diri diri gömüldük, krallar üç ya da dört katlı tabutlarla defnedildiler, gökyüzünün altında, evlerimizde, ceketlerimiz ve gömleklerimizin içinde. – Elli yıl boyunca tabutun kapağını tırmalıyoruz. Yok oluşa inanan biri olsaydı kurtulurdu. – Ölümde umut yok, o sadece çürümenin daha basit bir biçimidir, yaşamsa daha çapraşık, daha organize bir biçimi, aradaki tek fark bu! – Ama ben tam da çürümenin bu biçimine alışmışken, şeytan bilir öteki türüyle nasıl başa çıkarım.

Ah Julie! Ya yalnız gidersem! Beni tek başıma bırakırsa! – Tamamen parçalanırsam, tamamen çözülürsem, eziyet edilmiş bir avuç toz olurum, atomlarımin her biri yalnızca onda huzur bulabilir. – Ölemem ben, hayır, ölemem. Bağırmalıyız, yaşamın her damlasını organlarımdan zorla söküp almalılar.

[III.8]

Bir oda.

Fouquier, Amar, Vouland.

FOUQUIER

Ne yanıt vereceğimi bilemiyorum artık, komisyon kurulmasını istiyorlar.

AMAR

Adamlarımız var, işte istediğin şey burada.

(*Fouquier'e bir belge uzatır.*)

VOULAND

Bu onları memnun edecektir.

FOUQUIER

İşte tam da bize lazım olan şey.

AMAR

Haydi yap da hem onlar hem de biz kurtulalım bundan.

[III.9]

Devrim Mahkemesi.

DANTON

Cumhuriyet tehlikede ve haberi yok! Biz halka başvuruyoruz, sesim hâlâ Dezemvirin'in cenaze konuşmasını yapacak kadar gür çıkıyor. – Tekrar ediyorum, bir komisyon kurulmasını istiyoruz, açığa çıkartmamız gereken önemli şeyler var. Ben aklın kalesine çekileceğim, hakikatin toplarıyla çıkageleceğim ve düşmanlarımı ezeceğim.

(*Tek tük alkışlar.*)

(*Fouquier, Amar, Voulанд girer.*)

FOUQUIER

Cumhuriyet adına sessizlik, yasaya saygı. Meclis'in kararı:

Hapishanelerde ayaklanma belirtileri görüldüğü, Danton'un ve Camille'in karılarının halka para dağıttığı, General Dillon'un sanıkları kurtarmak için hapisten kaçmaya ve isyancıların başına geçmeye hazırlandığı ve son olarak sanıkların rahatsızlık verici tartışmalar çıkararak mahkemeyi uğraştırmaya ve hakaret etmeye çalıştıkları dikkate alınarak duruşmaya ara vermeden devam etmeye, yasanın hak ettiği saygıyı göz ardı eden her sanığı duruşmadan çıkarmaya mahkeme yetkili kılınmıştır.

DANTON

Huzurda bulunanlara soruyorum: Mahkemeyle, halkla ya da Ulusal Meclis'le alay ettik mi biz?

BİRÇOK SES

Hayır! Hayır!

CAMILLE

Alçaklar, Lucile'imi öldürmek istiyorlar.

DANTON

Günün birinde gerçek öğrenilecek. Fransa'nın üzerine büyük bir felaketin çöktüğünü görüyorum. Diktatörlük bu, peçesini attı, başını kaldırdı, cesetlerimizin üzerinden yürüyor.

(*Amar'ı ve Vouland'ı işaret ederek.*)

Şu korkak katillere bakın, Selamet Komitesi'nin şu kargalarına bakın!

Robespierre'i, St. Just'ı ve cellatlarını vatana ihanetle suçluyorum. – Cumhuriyet'i kan gölünde boğmak istiyorlar. Giyotin arabalarının geçtiği yollar yabancıların vatanın kalbine girecekleri askerî yollardır.

Mezarlar daha ne zamana kadar özgürlüğün ayak izleri olacak? – Ekmek istiyorsunuz, kellenizi uçuruyorlar. Susadınız diye giyotinin basamaklarından akan kanı yalıyorlar size.

(*Dinleyiciler arasında büyük hareketlilik, destek tezahüratı.*)

BİRÇOK SES

Yaşasın Danton, kahrolsun Dezemvirn!

(*Tutuklular zorla dışarı çıkartılır.*)

[III.10]

*Adalet Sarayı'nın önündeki meydan.
Bir halk kitlesi.*

BAZI SESLER

Kahrolsun Dezemvirn! Yaşasın Danton!

BİRİNCİ YURTTAŞ

Evet, doğru, ekmek yerine kelle, şarap yerine kan.

BAZI KADINLAR

Giyotin kötü bir değirmendir, Samson da kötü bir fırıncı, ekmek istiyoruz, ekmek!

İKİNCİ YURTTAŞ

Ekmeğinizi Danton yedi, onun kellesi hepimize yeniden ekmek verecek, haklıydı o.

BİRİNCİ YURTTAŞ

Danton 10 Ağustos'da aramızdaydı, Danton Eylül'de aramızdaydı. Onu suçlayanlar neredeydi?

İKİNCİ YURTTAŞ

Lafayette de sizinle birlikte Versailles'daydı, ama bir ha-indi.

BİRİNCİ YURTTAŞ

Kim diyor Danton haindir diye?

İKİNCİ YURTTAŞ

Robespierre.

BİRİNCİ YURTTAŞ

Robespierre de haindir.

İKİNCİ YURTTAŞ

Kim diyor bunu?

BİRİNCİ YURTTAŞ

Danton.

İKİNCİ YURTTAŞ

Danton'un güzel elbiseleri var, Danton'un güzel bir evi var, Danton'un güzel bir karısı var. Burgonya şarabıyla yıkanıyor, gümüş tabaklardan av eti yiyor ve kafayı bulunca sizin karılarınızla, kızlarınızla yatıyor. – Danton da sizin gibi fakirdi. Bütün bunları nereden buldu? Krallık onu tacı kurtarsın diye satın aldı. Orléans Dükü kendisi için tacı çalsın diye bunları hediye etti ona. Hepimize ihanet etsin diye yabancılar verdi bunları ona. Robes-

pierre'in neyi var? Erdemli Robespierre. Onu hepiniz tanıyorsunuz.

HERKES

Yaşasın Robespierre! Kahrolsun Danton! Kahrolsun hainler!

IV. Perde

[IV.1]

*Bir oda.
Julie, bir çocuk.*

JULIE

Bitti. Onun karşısında titrediler. Korktukları için öldürdüler onu. Git! Onu son görüşümdü, söyle kendisine, bu hâliyle göremem onu.

(Çocuğa bir tutam saç verir.)

Al, bunu götür ona ve yalnız gitmeyeceğini söyle – beni anlayacaktır. Sonra hemen geri gel, onun bakışlarını senin gözlerinden okumak istiyorum.

[IV.2]

*Bir cadde.
Dumas, bir yurttaş.*

YURTTAŞ

Nasıl olur da böyle bir sorgudan sonra bu kadar çok suçsuz insanı ölüme mahkûm edebilirler?

DUMAS

Aslında bu olağan dışı, ama devrimcilerde başka insanlarda bulunmayan bir duyu vardır ve bu duyu onları asla yanıltmaz.

YURTTAŞ

Kaplanın içgüdüğü bu. – Bir kadın hikâyesi var senin.

DUMAS

Yakında bir kadını hikâyeye olacak.

YURTTAŞ

Öyleyse doğru!

DUMAS

Devrim mahkemesi boşanma kararımızı verecek, giyotin bizi sofrada ve yatakta ayıracak.

YURTTAŞ

Sen bir canavarsın!

DUMAS

Salak! Brutus'a mı hayransın?

YURTTAŞ

Bütün ruhumla.

DUMAS

Sevgilisini vatana feda etmek için ille de Roma konsülü olmak ve başını toğayla örtebilmek mi gerek? Gözlerimi kırmızı ceketimin yeniyle sileceğim, aradaki tek fark bu.

YURTTAŞ

Korkunç bu.

DUMAS

Yürü! Beni anlamıyorsun.

(Çıkarlar.)

[IV.3]

Conciergerie.

Lacroix, Hérault bir yatakta oturuyorlar,

Danton ve Camille bir diğer yatakta.

LACROIX

İnsanın saçları da, tırnakları da uzuyor böyle, gerçekten utanç verici.

HÉRAULT

Kendinize biraz dikkat edin, aksırarak yüzüme kum püskürttünüz.

LACROIX

Siz de böyle ayağıma basmayın dostum, nasırım var.

HÉRAULT

Böceklerle de işiniz var.

LACROIX

Ah, kurtçuklardan bir kurtulabilseydim.

HÉRAULT

Neyse, iyi uyuyun, birbirimize alışmaya bakalım, mekânımız dar. – Uyurken tırnaklarınızı batırmayın bana! – Böyle! – Çarşafı da çekiştirmeyin öyle, aşağısı soğuk. –

DANTON

Evet Camille, yarın eskimiş ayakkabılar olacağız, kara toprak denilen dilencinin kucağına atılacağız.

CAMILLE

Platon'a göre meleklerin kendilerine terlik dikip onlarla yeryüzünde yürüdükleri sığır derileri. Sonrası da var ama. – Lucile'im benim.

DANTON

Sakin ol oğlum.

CAMILLE

Sakin olabilir miyim? İnaniyor musun Danton? Olabilir miyim? Ona el süremezler. Onun tatlı bedeninden yayılan güzellik ışığı söndürülemez. Bak, toprak onun üstünü örtmeye cesaret edemeyecek, onun etrafına yığılacak, mezar buğusu kirpiklerinde şebnem gibi ışıldayacak, kristaller çiçekler gibi onun uzuvlarında tomurcuklanacaklar ve duru kaynaklar uykusunda ona mırıldanacaklar.

DANTON

Uyu oğlum, uyu.

CAMILLE

Dinle Danton, laf aramızda, ölmek zorunda kalmak çok hazin bir durum. Hiçbir işe de yaramıyor. Yaşamın güzel gözlerindeki son bakışları çalmak istiyorum, gözlerim açık kalsın istiyorum.

DANTON

Zaten açık kalacak. Samson kimsenin gözlerini kapatmaz. Uyku daha merhametlidir. Uyu oğlum, uyu.

CAMILLE

Lucile, öpücüklerinin hayali dudaklarımda, her öpücük bir rüya, gözlerim dalıyor ve sıkı sıkıya kapatıyor onu. –

DANTON

Bu saat susmayacak mı? Her tik takıyla duvarları bir tabut gibi daralıncaya kadar üstüme üstüme getiriyor. – Çocukken böyle bir kitap okumuştum, saçlarım diken diken olmuştu.

Evet, çocukken! İyi beslenmek ve kendini sıcak tutmak için çabalamaya değdi. Maksat mezar kazıcılarına iş çıksın! Sanki şimdiden kokmaya başlamışım gibi geliyor bana. Sevgili bedenim, burnumu tıkayacağım ve dans etmekten terlemiş, kötü kokan bir kadın olduğunu hayal edip gönül okşayıcı sözler söyleyeceğim. Alışıldığı üzere birlikte defalarca vakit geçirdik.

Yarın parçalanmış bir keman olacaksın, son melodin çalınmış olacak. Yarın boş bir şişe olacaksın, şarabın içilip bitirilmiş olacak, ama bu beni sarhoş etmiş olmayacak ve ayık yatacağım – hâlâ sarhoş olabilenler mutlu insanlardır. Yarın ayaktan düşmüş bir pantolon olacaksın, bir gardıroba atılacaksın ve güveler kemirecek seni, nasıl istersen öyle kok.

Ah, bunun bir yararı yok. Evet, ölmek zorunda kalmak elbette çok hazin. Ölüm doğumu taklit eder, ölürlen de çaresiz ve çıplaktır yeni doğan bebekler gibi. Elbette kundak yerine kefene sararlar bizi. Neye yarar? Mezarda da beşikteki gibi mızırdanabiliriz.

Camille! Uyuyor.

(*Ona doğru eğilerek.*)

Kirpiklerinin arasından bir rüya geçiyor. Uykunun altın çiy damlasını gözlerinden silmek istemiyorum.

(*Ayağa kalkar ve pencereye gider.*)

Yalnız gitmeyeceğim, teşekkür ediyorum sana Julie. Yine de başka türlü ölebilmeliydim, tamamen zahmetsiz, bir yıldızın kayışı gibi, bir sesin kendiliğinden tükenişi, kendi dudaklarına ölüm öpücüğü konduruşu gibi, bir ışık hüzmelinin berrak sulara kayboluşu gibi – Yıldızlar pırıltılı gözyaşları gibi saçılmışlar gökyüzüne, damladıkları göz büyük acı çekiyor olmalı.

CAMILLE

Of!

(*Doğrulmuştur ve yorganı yoklamaktadır.*)

DANTON

Neyin var Camille?

CAMILLE

Of! Of!

DANTON

(*Onu sarsar.*)

Yorganı boydan boya tırmalayacak mısın?

CAMILLE

Ah, sen, sen – tut beni, bir şey söyle, sen!

DANTON

Baştan ayağa titriyorsun, alnında terler birikmiş.

CAMILLE

Bu sensin, bu da benim – öyle! Bu benim elim! Evet şimdi hatırlıyorum. Ah Danton, korkunçtu.

DANTON

Ne korkunçtu?

CAMILLE

Rüya ile uyanıklık arasındaydım. Sonra tavan ortadan kayboldu, ay içeri düştü, çok yakın, çok yoğun, ko-

lum onu kavradı. Göğün ışıltılı örtüsü düşmüştü, ona çarptım, yıldızlara dokundum, buz tabakasının altında boğulan biri gibi sendeledim. Korkunçtu Danton.

DANTON

Lamba yorganın üstüne yuvarlak bir ışık düşürüyor. Onu görmüştün.

CAMILLE

Bence insanın var olan birazcık aklını da kaçırmaması işten bile değil. Delilik saçlarımdan yakaladı beni.

(Doğrulur.)

Artık uyuyamam, çıldırmak istemiyorum.

(Bir kitaba uzanır.)

DANTON

Ne okuyorsun?

CAMILLE

Gece Düşünceleri.¹

DANTON

Daha önce mi ölmek istiyorsun? Ben Pucelle'yi okuyorum.² Yaşamdan bir dua taburesinden değil, merhametli bir rahibenin³ yatağından iner gibi uzaklaşmak istiyorum. Bir orospudur yaşam, tüm dünyayla iş tutar.

[IV.4]

Conciergerie önündeki meydan.

Bir gardiyan, iki arabacı ve yük arabası, kadınlar.

GARDİYAN

Kim sizi buraya gelin diye çağırdı?

1 İngiliz şair Edward Young'un (1683-1765) *The Complaint, or Night Thoughts on Life, Death and Immortality* (Yakınma ya da Yaşam, Ölüm ve Ölümsüzlük Üzerine Gece Düşünceleri) adlı kitabı kastediliyor. Camille Desmoulins'in o dönem çok popüler olan bu kitabı idamından önce Luxembourg Hapishanesi'nde okuduğu biliniyor.

2 *Pucelle d'Orléans* (Orléanslı Genç Kız) Voltaire'in ilk kez 1762 yılında kendi adıyla yayımladığı bu kitap Jeanne d'Arc'in hayatının serbest, kaba saba ve yer yer müstehcen bir parodisidir.

3 "Fahişe" anlamında söylüyor.

BİRİNCİ ARABACI

Ben “buraya gelin” diye çağrılmam, ne tuhaf isim o öyle?
GARDİYAN

Ahmak herif, sizi kim sipariş etti?

BİRİNCİ ARABACI

Ben sipariş filan almadım, kelle başına on soustan aşağı olmaz.

İKİNCİ ARABACI

Bu sersem beni ekmeğimden edecek.

BİRİNCİ ARABACI

Ekmeğim dediğin şeye bak!

(*Mahpusların penceresini işaret ederek.*)

Solucan yuvası burası.

İKİNCİ ARABACI

Benim çocuklarım da birer solucan ve kendi paylarını almak istiyorlar. Ah, işler kötü gidiyor, ama yine de en iyi arabacılar biziz.

BİRİNCİ ARABACI

Nasıl yani?

İKİNCİ ARABACI

En iyi arabacı kimdir?

BİRİNCİ ARABACI

Arabasını en uzağa en çabuk götüren.

İKİNCİ ARABACI

Peki eşek herif, kim tahtalıköyden daha uzağa götürebilir ve kim oraya on beş dakikadan daha çabuk götürür? Tam ölçersen buradan Devrim Meydanı'na on beş dakika.

GARDİYAN

Çabuk olun açığözler! Kapıya iyice yaklaşın, kızlar çekilin oradan.

BİRİNCİ ARABACI

Olduğunuz yerde kalın, kızların etrafından dolaşılmaz, daima ortalarından geçilir.

İKİNCİ ARABACI

Evet, inanıyorum, arabayla ve beygirlerle dalarsın içeriye, iyi bir yol bulursun; ama dışarı çıktığında karantinalık olursun.

(Arabayı ileri sürerler.)

İKİNCİ ARABACI

(Kadımlara.)

Ne bakıyorsunuz öyle?

BİR KADIN

Eski müşterileri bekliyoruz.

İKİNCİ ARABACI

Arabamı kerhane mi sandınız? Namuslu bir arabadır bu, kralı ve tüm asil beyleri Paris'ten tezgâha taşıdı.

LUCILE

(Öne çıkar. Mahpusların penceresinin altında bir taşın üstüne oturur.)

Camille! Camille!

(Camille pencerede görünür.)

Dinle Camille, uzun taştan ceketinle ve yüzündeki demir maskeyle komiğime gidiyorsun, eğilemez misin? Kolların nerede? – Tutmak istiyorum seni sevgili kuşum.

(Şarkı söyler.)

Gökte iki yıldız parlıyor

Aydan bile parlaklar

Biri canikomun penceresinde

Biri odasının kapısında

Gel dostum, gel. Usulca çık merdiveni, hepsi uyuyor. Ay çoktan beri yardım etti beklememe. Ama sen kapıdan içeri giremezsin. Katlanılmaz bir yük bu. Şakanın bu kadarı fazla, bir son ver buna. Hiç kıpırdamıyorsun bile, niye konuşmuyorsun? Korkutuyorsun beni.

Dinle! İnsanlar öleceğini söylüyor ve suratları ciddileşiyor! Ölmek! Suratları güldürüyor beni. Ölmek! O nasıl söz öyle? Söyle bana Camille. Ölmek! Düşüneyim üstün-

de. İşte, işte orada. Peşinden koşacağım, gel tatlı dostum, yardım et de yakalayayım, gel! Gel!

(Koşup gider.)

CAMILLE

(Seslenir.)

Lucile! Lucile!

[IV.5]

Conciergerie.

*Danton yan odaya açılan bir pencerede,
Camille, Philippeau, Lacroix, Hérault.*

DANTON

Artık sakinleştin Fabre.

BİR SES

(İçeriden.)

Ölmek üzereyken.

DANTON

Şimdi yapacağımızı da biliyor musun?

SES

Neymiş?

DANTON

Bütün hayatın boyunca yaptığın şeyi – kurtlanmak!⁴

CAMILLE

(Kendi kendine.)

Gözlerine delilik çökmüş. Şimdiye dek bir sürü insan delirdi, dünyanın akışı böyle. Ne yapabiliriz ki buna karşı. Ellerimizi yıkıyoruz. – Hem böylesi daha iyi.

DANTON

Her şeyi korkunç bir karışıklık içinde bırakıyorum. Hiç biri yönetmekten anlamıyor. Robespierre'e orospularımı,

4 Özgün metinde Fransızca “des vers” kelimesi kullanılmıştır. Danton “vers” sözcüğünün hem “dize” hem de “kurtçuk” anlamına gelmesiyle (dizeler kurmak / kurtlanmak) kelime oyunu yapıyor.

Couthon'a da taşaklarımı bıraksaydım, belki işler devam ederdi.

LACROIX

Özgürlüğü orospu yapardık.

DANTON

Nasıl da olurdu! Özgürlük ve bir orospu, güneşin altındaki en kozmopolit şeyler. Şimdi Arras'ın avukatının nikâhı altında namusuyla orospuluk yapacak. Ama sanırım ona karşı Klytaimnestra'yı oynayacak, ona altı ay bile tanımıyorum, onu yanıma çekiyorum.

CAMILLE

(Kendi kendine.)

Tanrı onun huzurlu bir sabit fikre kapılmasına izin veriyor. Sağlıklı akla atfedilen sıradan sabit fikirler, katlanılmaz ölçüde sıkıcıdır. Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un var olduğu kuruntusuna kapılabilen kişi en mutlu insan olurdu.

LACROIX

Biz geçerken eşekler, "Yaşasın Cumhuriyet" diye anıracak.

DANTON

Ne önemi var bunun? Devrimin günah tufanı cesetlerimizi nereye sürüklerse sürüklesin, taşlaşmış kemiklerimizle her zaman tüm kralların kafası kırılabilecektir.

HÉRAULT

Evet, özellikle çene kemiğimiz için bir Samson bulunursa.

DANTON

Kardeş katili bunlar.

LACROIX

Camille'in tutuklanmasından iki gün önce her zamankinden daha fazla canciğer olması Robespierre'in bir Neron olduğunun en iyi kanıtı. Öyle değil mi Camille?

CAMILLE

Bana sorarsan, beni ne ilgilendirir bu?

(Kendi kendine.)

Onun deliliği cazip bir şey hâline getirmesi. Neden şimdi benim gitmem gerekiyor. Biz birlikte gülmüş, gezip tozmuş, öpüşmüştük.

DANTON

Tarih bir gün çukurları açarsa, despotizm cesetlerimizin kokusundan boğulup ölebilir.

HÉRAULT

Zaten hayatımız boyunca koktuk. – Bunlar bizden sonrakiler için söylenmiş sözler, değil mi Danton, aslında bizi ilgilendirmiyor.

CAMILLE

Öyle bir surat takınıyor ki, sanki taşlaşacakmış da sonraki kuşaklar onu antik bir eser gibi kazıp çıkartacakmış çukurdan.

Surat asma, kıpkırmızı kesilme ve iyi bir aksanla konuşma zahmetine de değer; bir kere maskelerimizi çıkartsaydık, dört bir yanı aynalarla kaplı bir odadaymışız gibi her yerde sayısız kadim, bozulmaz koyun kafası görürdük, ne fazla ne eksik. Çok da büyük bir fark yok, hepimiz alçak ve melegiz, salak ve dehayız ve üstelik hepsi bir arada, bu dört unsura aynı bedende yer var, sanıldığı kadar büyük değiller. Herkes uyuyor, hazmediyor, çocuk yapıyor – gerisi aynı temanın değişik seslerle yapılan çeşitlemeleri. Bu sırada daha iyi görmeye çalışıp surat asma ihtiyacı, birbirinden utanma ihtiyacı duyuluyor. Hepimiz de aynı sofradan yiyip hastalandık, karnımız ağrıyor; neden peçelerle örtüyorsunuz yüzünüzü? Bağırıyorsunuz ve istediğiniz gibi ağlayıp sızlanıyorsunuz. Böyle erdemli, esprili, kahramanca ve dâhice suratlar takınmayın, birbirimizi biliyoruz, boşuna zahmet etmeyin.

HÉRAULT

Evet Camille, yan yana oturup bağırmak istiyoruz, insanın canı acıyorsa dudaklarını ısırmasından daha aptalca

bir şey olamaz. – Yunanlılar ve tanrılar bağırdılar, Romalılar ve Stoacılar kahraman suratu takındılar.

DANTON

Birileri de öbürleri kadar Epikürcüydü. Kendilerine tamamen keyifli bir benlik duygusu buldular. Togasını süsleyip de gölgesi uzun düşüyor mu diye etrafa bakınmak hiç de kötü bir şey değil. Niye kendimizi paralayalım? Önümüzü defne yaprağıyla, gül çelengiyle ya da asma dalıyla örtsek veya o çirkin şeyi açıkta taşıyıp köpeklere yalatsak ne fark eder?

PHILIPPEAU

Dostlarım, bütün bu karmakarışık dalgalanmayı ve yakamozlanmayı artık görmemek için ve gözlerin birkaç büyük, tanrısal çizgiyle dolması için özellikle ayaklarını yere basmamak gerekiyor. Bizi sağır eden iç içe geçmiş bağırıışların ve imdat feryatlarının bir uyum ırmağı olduğunu duyan bir kulak var.

DANTON

Ama biz fakir müzisyenleriz, bedenimiz de çalgımızdır. Bu çalgılardan acemice çıkartılan sesler yalnızca daha yükseğe ve daha da yükseğe çıkıp sonunda şehvetli bir soluk gibi usulca sessizleşerek ilahi kulaklarda ölmek için mi var?

HÉRAULT

Saray sofraları için etleri daha lezzetli olsun diye kırbaçlana kırbaçlana öldürülen domuz yavruları gibi miyiz?

DANTON

Bu dünyanın Molek'in⁵ korlaşmış kollarında kızartılan ve tanrılar onların gülüşünden zevk alsın diye ışık ışınlarıyla gıdıklanan çocuklar mıyız biz?

CAMILLE

Peki altın gözlü eter kutsal tanrıların sofrasına konmuş altın sazanlarla dolu bir sahan mıdır ve kutsal tanrılar

5 Kendisine çocuk kurban edilen eski bir Ortadoğu tanrısı.

sonsuz kadar gülerler mi, balıklar ebediyen ölür ve tanrılar ölüm mücadelesinin renk oyunundan ölümsüz bir zevk alırlar mı?

DANTON

Dünya kaostur. Hiçlik doğurmak üzere olan dünya Tanrı'dır.

(*Gardiyan girer.*)

GARDİYAN

Beyler. Yola çıkabilirsiniz, arabalar kapının önünde bekliyor.

PHILIPPEAU

İyi geceler dostlarım. Altında tüm yüreklerin durduğu ve tüm gözlerin kapandığı büyük örtüyü sakince örtelim üstümüze.

(*Kucaklaşırlar.*)

HÉRAULT

(*Camille'in kolunu tutar.*)

Sevinmelisin Camille, güzel bir gecemiz olacak. Bulutlar akşamın gökyüzünde solan, batan tanrı figürleriyle ateşi sönmekte olan bir Olympos gibi asılı duruyorlar.

(*Çıkarlar.*)

[IV.6]

Bir oda

JULIE

Halk sokaklara koştu, şimdi her yer sessiz. Onu bir saniye bile bekletmek istemiyorum.

(*Uzun boyunlu bir şişeyi öne çıkarır.*)

Gel âmin deyişi bizi istirahate götüren sevgili rahip.

(*Pencereye yürür.*)

Veda etmek çok güzel, bir tek arkamdaki kapıyı çekmek kaldı.

(*İçer.*)

Hep böyle ayakta durmak istiyor insan. – Güneş battı. Yeryüzünün hatları öyle keskindi ki ışığında, oysa şimdi yüzü ölen birininki gibi durgun ve ciddi. – Akşam ışığı nasıl da güzel oynuyor alnında ve yanaklarında. – Gitgide solacak, daha da solgunlaşacak, bir ceset gibi aşağıya iniyor eterin ırmağında. Onu altın perçemlerinden yakalayıp ırmaktan dışarı çekmek ve toprağa gömmek isteyen bir kol yok mu?

Usulca gidiyorum. Hiçbir soluk, hiçbir iç çekiş hafif uykusundan uyandırmasın diye onu öpmüyorum. – Uyu, uyu.

(Ölür.)

[IV.7]

Devrim Meydanı.

Arabalar gelip yaklaşır ve giyotinin önünde durur.

Erkekler ve kadınlar Carmagnole söyleyip dans ederler.

Mahpuslarsa Marseillaise marşını söyler.

ÇOCUKLARIYLA BİR KADIN

Yer açın! Yer açın! Çocuklar ağlıyor, karınları aç. Seyretsinler de biraz sussunlar. Yer açın!

BİR KADIN

Hey Danton, şimdi solucanlarla düşüp kalkabilirsin.

BİR BAŞKASI

Hérault, güzel saçlarından bir peruk yapacağım kendime.

HÉRAULT

Böyle açılmış bir Venüs tepesini örtmeye yetecek ormanım yok.

CAMILLE

Lanetli cadılar! Daha da bağıracaksınız, “Dağınız üstümüze düşsün,”⁶ diye.

6 *Kitab-ı Mukaddes'e gönderme. Vahiy 6:16, “Dağlara, kayalara, ‘Üzerimize düşsün!’ dediler, ‘Tahtta oturanın yüzünden ve Kuzu’nun gazabından saklayın bizi!’”*

BİR KADIN

Dağ sizin üstünüzde, daha doğrusu siz dağdan aşağıya düştinüz.⁷

DANTON

(*Camille'e.*)

Sakin ol oğlum, bağırmaktan sesin kısıldı.

CAMILLE

(*Arabacıya para verir.*)

Al bakalım yaşlı Kharon,⁸ araban güzel bir takdim tep-sisi. – Beyler önce kendimi takdim etmek istiyorum. Bu klasik bir şölen, hepimiz yerlerimize uzandık ve sunu ola-rak biraz kan döküyoruz yere. Elveda Danton.

(*İdam sehpasına çıkar. Mahkûmlar teker teker onu izler. En son Danton yukarı çıkar.*)

LACROIX

(*Halka.*)

Aklınızı yitirdiğiniz gün öldürüyorlar bizi. Aklınız yeni-den başınıza geldiğinde siz de onları öldüreceksiniz.

BAZI SESLER

Bir kere daha olmuştu böyle. Çok sıkıcı!

LACROIX

Tiranlar mezarlarımızın üstünde boyunlarını kıracaklar.

HÉRAULT

(*Danton'a.*)

Cesedini özgürlüğün serası zannediyor.

PHILIPPEAU

(*İdam sehpasında.*)

Sizi bağışlıyorum, dilerim sizin ölümünüz benimkinden acı olmasın.

HÉRAULT

Ben de zannetmiştim ki bir kez daha göğsünü bağrını

7 Burada, Danton'un da aralarında hulunduğu Montagnardlar, yani "Dağlı-lar" grubuna gönderme yapıyor.

8 Yunan mitolojisinde ölüleri kayığıyla yer altı ırmağı Styx'e taşıyan Kharon'a hizmeti karşılığında vermek için ölünün ağızına para konmuş.

açacak ve aşağıdaki insanlara çamaşırlarının temiz olduğunu gösterecek.

FABRE

Hoşça kal Danton. Ben iki kez ölüyorum.⁹

DANTON

Güle güle dostum. Giyotin en iyi doktordur.

HÉRAULT

(Danton'a sarılmak ister.)

Ah Danton, artık şaka bile yapamıyorum. Vakit geldi.

(Bir cellat onu geri iter.)

DANTON

(Cellada.)

Ölümden de mi zalim olmak istiyorsun? Kafalarımızın sepetin dibinde öpüşmesine de engel olabilir misin?

[IV.8]

Bir cadde.

LUCILE

Ciddiyete benzer bir şey var bunda. Biraz düşünmek istiyorum üstünde. Yavaş yavaş anlar gibi oluyorum.

Ölmek – ölmek – Her şeyin yaşamaya hakkı var, her şeyin, şuradaki küçük sineğin, şu kuşun. Onun neden yok peki? Damlalarından yalnızca biri eksik olsaydı, yaşam ırmağı durmak zorunda kalırdı. Yeryüzü bu darbeye yaralanırdı.

Her şey hareket ediyor, saatler ilerliyor, canlar çalışıyor, insanlar yürüyor, su akıyor ve böyle her şey ta oraya kadar – hayır, olamaz, hayır – herkes korkuyla olduğu yerde kalsın, her şey dursun, artık hiçbir şey hareket etmesin diye yere oturup bağırmak istiyorum.

(Yere oturur, gözlerini elleriyle örter ve bir çığlık atar.

Bir süre sonra ayağa kalkar.)

9 Fabre ölüm döşeginde bir hastayken idam edilmişti.

İşe yaramıyor, her şey yine eskisi gibi; evler, sokak, rüzgâr esiyor, bulutlar süzülüyor. – Bize düşen acı çekmek.

(*Birkaç kadın sokaktan aşağı doğru yürür.*)

BİRİNCİ KADIN

Yakışıklı adam şu Hérault.

İKİNCİ KADIN

Zafer Takı'nda da Anayasa Bayramı'nda durduğu gibi durunca düşündüm ki giyotini de yakıştırır bu kendine, öylesine bir sezgiydi. Demek ki içime doğmuş.

ÜÇÜNCÜ KADIN

Evet, insanları her türlü koşulda görmeli, ölümün böyle alenen olması çok iyi.

(*Geçip giderler.*)

LUCILE

Camille'im benim! Şimdi nerede arayayım seni?

[IV.9]

Devrim Meydanı.

İki cellat giyotinle meşguldür.

BİRİNCİ CELLAT

(*Giyotinin üstündedir, şarkı söyler.*)

Akşam dönerken eve

Ay parladı tepede

İKİNCİ CELLAT

Hey, hoop! Daha işin var mı?

BİRİNCİ CELLAT

Az kaldı!

(*Şarkı söyler.*)

Vurdu dedemin penceresine

Nerede kaldın oğlum bu saatte

İşte, ver ceketini!

(*Şarkı söyleyerek çıkarlar.*)

Akşam dönerken eve

Ay parladı tepede

LUCILE

(Sahneye girer ve giyotinin basamaklarına oturur.)

Kucağına oturdum, ey sessiz ölüm meleği.

(Şarkı söyler.)

Ölüm derler adına, zalim orakçı

Gücünü vermiş ona, hey yüce Tanrı

Camille'imi ninnilerle uyutan ey sevgili beşik, güllerinin altında boğdun onu. Ey ölüm çanı, tatlı dilinle mezarına yolladın onu.

(Şarkı söyler.)

Sayısı belirsiz yüz binler

Bu orağın altına düşer

(Bir devriye kolu belirir.)

BİR YURTTAŞ

Hey, kim var orada?

LUCILE

(Düşünür ve aniden karar verir.)

Yaşasın kral.

YURTTAŞ

Cumhuriyet namına.

(Devriye onu yakalar ve götürür.)

Georg Büchner (1813-1837): Dışavurumcu oyun okulu üzerinde belirgin bir etkisi olan yazar çağdaş Alman tiyatrosunun kurucularından sayılır. Baba mesleğinin devamı düşüncesiyle Strasbourg ve Giessen üniversitelerinde tıp okudu. 1830'daki Paris ayaklanmasından esinlenen Büchner, gizli bir grup kurarak devrim çağrısı yapan bir broşür yayımlayınca köylüler tarafından ihbar edildi ve İsviçre'ye kaçmak zorunda kaldı, ardında beş eser bırakarak 1837'de sürgünde öldü. Danton'un Ölümü ve yarım kalmış Woyzeck adlı dramları Shakespeare'den ve Alman Romantik Sturm ve Drang hareketinden etkilenmekle birlikte nitelik olarak zamanının çok ötesindedir. Ayrıca Lenz adlı bir hikâyesi ile Leonce ve Lena adlı bir komedisi vardır, Pietro Aretino adlı oyunu ise kayıptır. Fransız Devrimi'ni konu alan Danton'un Ölümü büyük toplumsal değişimlerde rol alan kişilerin konum ve tavırlarının değiştiği süreçte kendilerini, çevrelerini ve gelişen olayları insan olarak nasıl sorguladığına dair etkileyici bir dramdır.

Mustafa Tüzel (1959): Bir siire İsviçre'de yaşadı, fabrikalarda çalıştı ve çıraklık eğitimi gördü. İTÜ Elektrik Mühendisliği Bölümü'nde okudu. İÜ Basın Yayın Yüksek Okulu Radyo ve Televizyon Bölümü'nden mezun oldu. 1994 yılında Avrupa Çevirmenler Kolokyumı'nın (Straelen – Almanya) konuğu oldu. 20 yıldır sürdürdüğü çeviri uğraşında Thomas Bernhard, Friedrich Dürrenmatt, Martin Walser, Zafer Şenocak, Monika Maron gibi edebiyatçıların, Arthur Schopenhauer, Friedrich Nietzsche, Jürgen Habermas, Max Horkheimer, Peter Sloterdijk, Christoph Türcke, Friedrich Engels gibi düşünürlerin eserlerini Türkçeye kazandırdı.

9 786052 957820

